

Seksuaalirikoksesta tuomittujen kokemuksia rikosprosessista ja vankeudesta

Häiväläinen, Jouni

Laurea ammattikorkeakoulu

Laurea Tikkurila

Seksuaalirikoksesta tuomittujen kokemuksia rikosprosessista ja vankeudesta

Jouni Häiväläinen
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2011

Jouni Häiväläinen

Seksuaalirikoksesta tuomittujen kokemuksia rikosprosessista ja vankeudesta

Vuosi 2011 Sivuja 62

Lopputyön tarkoitus on kuvata seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen ensimmäistä kertaa tuomittujen vankien kokemuksia rikosprosessista, vankeudesta ja vankeuden jälkeisestä vapautumisesta.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelmä on fenomenologis-hermeneuttinen. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa käyn läpi rikosprosessin, sekä siihen liittyvän lainsäädännön. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esitän tutkimusongelman. Tutkimusmenetelmäni perustuu fenomenologiaan ja hermeneutiikkaan, näiden tieteenalojen tausta kartoitetaan ennen kuin esittelen oman sovelluksen omasta tutkimusmenetelmästäni.

Tutkimus on aineistolähtöinen. Tapasin vankiloiden apulaisjohtajat tutkimuksen valmisteluvaiheessa. Tutkimusluvan on myöntänyt rikosseuraamusvirasto. Aineistona on käytetty Helsingin ja Turun vankiloissa vankeusrangaistusta suorittavien vankien kirjoittamia narratiiveja heidän omista rikosprosessiin liittyvistä kokemuksista.

Tutkimukseen osallistui kuusi vankia. He saivat vapaat kädet kuvata kokemuksiaan sellaisessa muodossa kuin katsoivat parhaimmaksi. Heille esitettiin vain kolme kysymystä, joissa heitä pyydettiin kuvaamaan kokemuksia rikosprosessista. Millaisena he olivat kokeneet vankeuden ja vankeuden vaikutukset? Sekä viimeisenä kysymyksenä, millaisena tutkimukseen osallistuneet kokevat tulevaisuutensa vapautumisen jälkeen. Tutkimuksessa viranomaisten oikeustoi-
mien kohteeksi joutuneet asettuvat tarkastelemaan oikeusjärjestelmää omista näkökulmis-
taan.

Tutkimuksen toteuttaminen on kuvattu prosessina. Prosessin kuvaus noudattaa tutkimusmenetelmän vaiheita. Tutkimustuloksina esitän vankien kokemuksia rikosprosessin eri vaiheissa. Ensimmäisenä esitän kokemukset esitutkinnasta ja oikeudenkäynnistä, toiseksi kokemukset vankeudesta ja viimeisenä vapautumisen jälkeiseen elämään liittyvät olettamukset.

Tutkimustulosten tarkoituksena on lisätä tietämystä seksuaalirikollista ja heidän kokemuksista viranomaistoimien kohteeksi joutumisesta. Lopuksi pohdin tutkimuksen toteuttamista ja tutkimusmenetelmäni soveltumista käytännön tutkimustyöhön. Tarkastelen myös tutkimustuloksia ja niiden merkitystä kuntouttavaan vankeinhoitotyöhön.

Tutkimuksen tuloksia on tarkasteltava tutkimusmenetelmän ja tutkimus otoksen asettamissa rajoissa.

Asiasanat: kokemus, rikosprosessi, vankeus

Jouni Häiväläinen

Sexual offenders' experiences in criminal procedure and imprisonment

Year	2011	Pages	62

The purpose of this thesis is to present first time sexual offenders' experiences in criminal procedure, imprisonment and freedom after release.

This thesis is a qualitative research. The method of this thesis is phenomenologist-hermeneutical. The thesis is divided into main parts. Firstly I set the theoretical frame of reference and a survey of relevant legislation. After the theoretical frame of reference I set the research problem of this thesis. The method of my thesis is based on phenomenology and hermeneutical sciences.

This thesis is an empirically-oriented research. I have met the deputy directors of the Prisons in preliminary phase and The Criminal Sanction Agency granted permission for this research. I collected research material from Helsinki and Turku Prisons. Sexual offenders wrote narratives about their own individual experiences of the criminal procedure.

In total six prisoners took part in this research. They had total freedom to describe their experiences in writing without any restrictions. Only three questions were asked. How did they experience the criminal procedure? How offenders have felt about imprisonment, and the effect thereof? And finally, how they are approaching their freedom and the stage of life after their release? Point of view on the rule of law measures and actions of the authorities is set by the target of the measures and actions.

The presentation of this thesis follows the progress and pattern of research and analysis of data follows the method of research. The most integrated experiences of sexual offenders are presented as a result of thesis. Experiences are divided in accordance with the phase of criminal procedures. First, presentations of the results of experiences during the pre-trial investigation and trial, then continuing experiences about imprisonment. Thirdly are presented the experiences of freedom after their release, and those are assumptions made by prisoners in custody.

The purpose of this thesis is to improve knowledge about sexual offenders and their experiences as a target of the legal system and measures. I will evaluate the study process and the suitability of phenomenologist-hermeneutical method for this type of research in the last chapter. The conclusion includes my own examination of significant results in the context of rehabilitation measures in the correctional service.

The results and conclusion of this thesis should be evaluated within the limit of this specified thesis.

Keywords: experience, criminal procedure, imprisonment

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Teoreettinen viitekehys.....	8
2.1	Rikosprosessi	8
2.2	Esitutkinta	9
2.3	Syyteharkinta	11
2.4	Oikeudenkäynti	12
2.5	Seksuaalirikokset rikoslaisa.....	13
2.6	Vankeus	15
2.7	Vapautuminen vankilasta	16
3	Tutkimusongelma	17
3.1	Tutkimusjoukko ja tutkimusotanta.....	18
3.2	Tutkijan objektiivisuus	19
4	Fenomenologia	20
5	Hermeneutiikka	22
5.1	Fenomenologis-hermeneuttisia tutkimusmenetelmiä	23
5.2	Giorgin analyysimenetelmä.....	24
5.2.1	Tutkimusaineistoon tutustuminen	25
5.2.2	Tutkimusaineisto jaetaan merkitysryhmiin.....	25
5.2.3	Muunnos tutkijan yleiselle kielelle	25
5.2.4	Yksilökohtainen merkitysverkko.....	26
5.2.5	Yleinen merkitysverkosto.....	26
6	Tutkimus prosessina	27
7	Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusmenetelmä.....	28
7.1	Esiymmärrys.....	28
7.2	Aineiston puhtaaksikirjoittaminen ja hermeneuttisen tutkimusotteen omaksuminen	29
7.3	Esiymmärryksestä vapautuminen analyysiharjoittelun avulla	30
7.4	Aineistosta esille nousevat sisältöalue-ehdotelmat	32
7.5	Aineistosta esille nousevat merkitysverkostoehdotelmat	32
7.5.1	Esitutkinnan asiallisuus	33
7.5.2	Oikeudenkäyntiin liittyviä kokemuksia.....	33
7.5.3	Yksilö eristäytyy vankeudessa	34
7.5.4	Vapautumiseen liittyviä merkitysverkostoehdotelmia	34
7.6	Tutkimusaineisto jaetaan merkitysryhmiin	35
7.7	Merkitysryhmien muuntaminen tutkijan kielelle	35
7.8	Yksilökohtainen merkitysverkosto	36
7.9	Yleisen merkitysrakenteen muodostaminen.....	37
8	Tutkimustulokset.....	38

9	Esitutkinta rikoksesta epäiltynä	39
9.1	Esitutkinta koetaan yllätyksenä	39
9.2	Esitutkinnan asiallisuus ja väkivallan pelko	40
10	Oikeudenkäynnissä vastaajana.....	41
10.1	Kokemus epäoikeudenmukaisuudesta	41
10.2	Epäoikeudenmukainen tuomio ja sen hyväksyminen.....	42
11	Vankeusrangaistuksen kokeminen.....	43
11.1	Vankeuden pakko.....	44
11.2	Itsemääräämisoikeuden menettäminen	44
11.3	Sopeutumattomuus vankilaan.....	45
11.4	Yksinäisyys.....	45
11.5	Pelkoja vankilassa.....	46
11.6	Vankeuden vaikutukset rajoittuvat aikaan ja paikkaan	46
11.7	Sulkeutuneisuus ulkomaailmasta	47
12	Vankilasta vapautuminen	48
13	Pohdinta	49
	Liitteet	57
	Kaaviot.....	57
	Liitteet.....	58

1 Johdanto

Yhteiskunnallisena ilmiönä rikollisuus nostetaan median välityksellä huomion keskipisteeseen. Tasaisena virtana tiedotusvälineet uutisoivat rikoksia joista toiset saavat osakseen enemmän huomiota kuin toiset. Median mielenkiinto yksittäisiä tapauksia kohtaan vähenee tuomion julkistamisen jälkeen. Yksilötasolla tuomittu henkilö kohtaa kuitenkin yhteiskunnan rangaistukeinoista voimakkaimman, eli henkilökohtaisen vapauden menetyksen. Lapseen tai nuoreen henkilöön kohdistuneissa rikoksissa teon seuraukset kantavat eri osapuolten elämässä hyvin pitkään, jopa läpi elämän.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa tarkastellaan millaisena seksuaalirikoksesta ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut henkilöt ovat kokeneet rikosprosessin ja vankeuden. Lisäksi tutkimus tarkastelee millaisena tutkimukseen osallistuneet vangit kokevat rikosprosessin ja vankeuden vaikuttavan heidän vapautumisen jälkeiseen elämään. Osallistuessaan tähän tutkimukseen vangit olivat suorittamassa vankeusrangaistusta suljetussa vankilassa.

Teoriaosuudessa määrittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rikosprosessista ja luon katsauksen rikosprosessiin liittyvään lainsäädäntöön. Kuvaan tutkimusprosessin etenemisen vaiheittain. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen asetan tutkimusongelman, sekä määrittelen tutkimusjoukon ja otoksen. Tutkimukseen osallistui kuusi seksuaalirikoksesta tuomittua vankia Helsingin ja Turun Vankiloista. Tarkastelen omaa objektiivisuuttani tutkijana ennen kuin etenen käytännön tutkimusprosessin kuvaukseen. Tarkennan oman sovellukseni fenomenologishermeneuttisesta tutkimusmenetelmästä. Hermeneuttisen tutkimusotteen omaksumisen ja esiymmärryksen merkityksen ymmärtämisen jälkeen käyn läpi tutkimustulosten muodostumisen tutkimusmenetelmäni vaiheita noudattaen.

Tutkimustuloksina esittelen seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen ensimmäistä kertaa tuomittujen kokemukset rikosprosessista ja vankeudesta, näiden eri vaiheisiin sidottuina. Tutkimustulokset perustuvat vain käytetystä aineistosta esille nouseviin kuvauksiin rikosprosessista, vankeudesta, vapaudesta ja niihin liittyvistä kokemuksista. Tutkimukseni ja tutkimustulosten tarkoitus on lisätä yleistä tietämystä seksuaalirikollisista ja heidän suhtautumisesta viranomaisten toimiin.

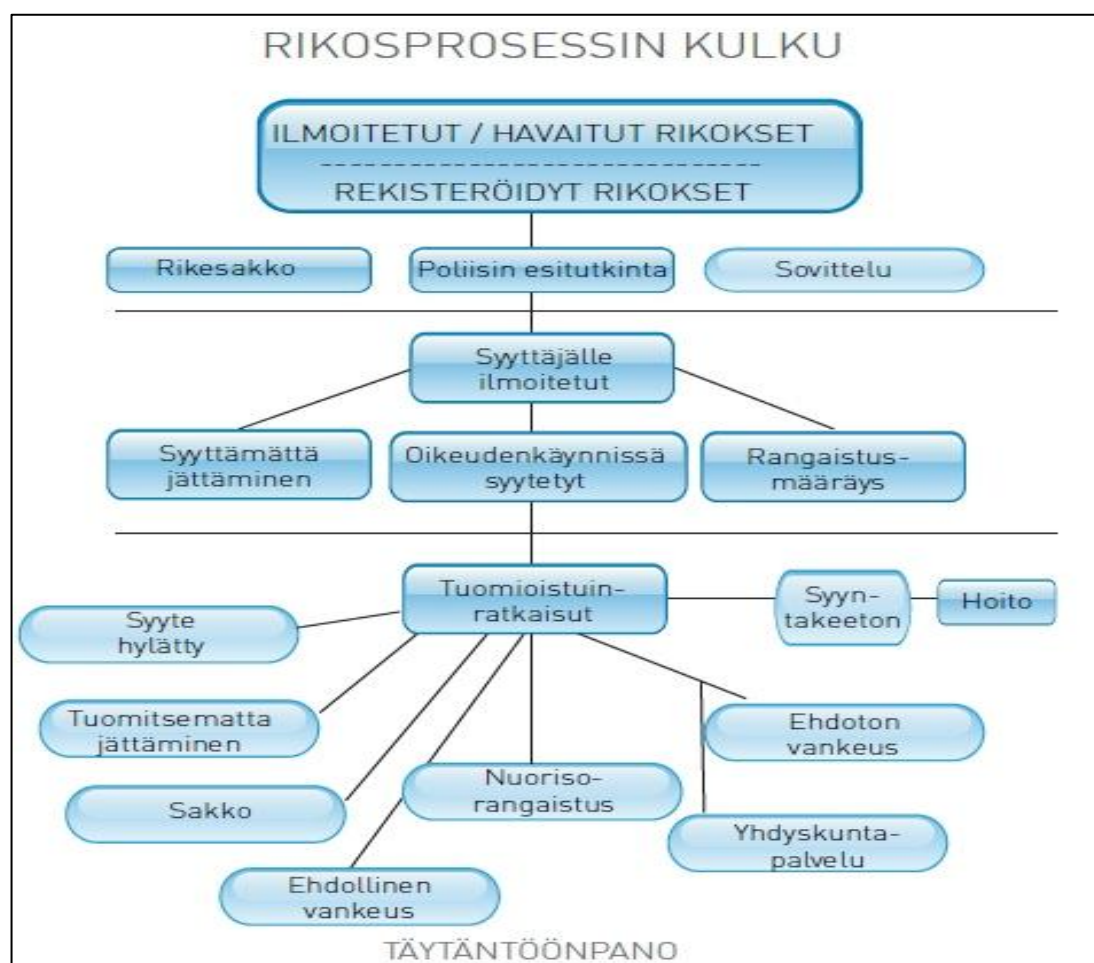
Omassa pohdinnassani tarkastelen kohtaavatko rikosprosessin ja vankeuden tarkoitukset näiden oikeustoimien kohteeksi joutuneiden kokemina. Lisäksi pohdin tutkimusmenetelmän soveltumista tämänkaltaiseen tutkimukseen.

2 Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä määrittelen rikosprosessin käsitteen ja syvennyn rikosprosessin eri vaiheisiin. Viitekehys etenee kronologisesti rikosprosessin ensimmäisestä vaiheesta esitutkinnasta, syyteharkintaan ja oikeudenkäyntiin. Luon lyhyen katsauksen seksuaalirikoksista annettuun lainsäädäntöön. Rikosprosessin viimeisenä eli neljäntenä vaiheena on rangaistuksen täytäntöönpano ja tämän tutkimuksen yhteydessä keskityn vain yhteen rangaistusvaihtoehtoon, eli ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon.

2.1 Rikosprosessi

Rikosprosessia käsitellään runsaasti oikeustieteenalalla. Terminä rikosprosessi saatetaan mieltää viittauksena rikostapahtumaan, tällä tarkoitetaan kuitenkin viranomaismenettelyä rikoksen selvittämiseksi ja siitä seuraavaa mahdollisia rangaistusmenettelyitä. Selventääkseni rikosprosessin käsitettä perehdyn ensiksi rikosprosessin yleiseen määritelmään sekä rikosprosessin tarkoitukseen.

kaavio 1: rikosprosessin kulku (rikosseuraamusvirasto)

Edellisen sivun kaavio selventää rikosprosessin pääpiirteitä ja seuraavissa tutkimuksen osioissa perehdyn esitutkintaan, syyteharkintaan ja oikeusprosessiin.

Klaus Helminen määrittelee rikosprosessin tunnuspiirteet ja tarkoituksen seuraavasti. Rikosprosessi on viranomaismenettely, jossa yhdestä tai useammasta rikoksesta määrätään rangaistus tai muu seuraamus. Valtion tehtäviin kuuluu ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin sellaisten tekojen johdosta, jotka lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi. Tämä tarkoittaa, että selvitetään, onko kysymyksessä rikos ja että rikokseen syyllistynyt saatetaan tekijä oikeudelliseen vastuuseen hänen syykseen luettavasta rikoksesta. (Helminen 2007, 13.)

Prosessi voidaan jakaa neljään eri päävaiheeseen. Esitutkinta on toimivaltaisen viranomaisen suorittama selvityksen hankkiminen tapahtuneeksi epäilystä rikoksesta ja tarkoituksena on valmistella syyteharkinta. Syyteharkintavaiheessa esitutkinta-aineistoon tutustuttuaan ja mahdollisesti pyydettyään poliisia suorittamaan täydentäviä esitutkintatoimia, syyttäjä tekee päätöksen siitä onko epäiltyä vastaan riittäviä perusteita nostaa syyte yhdestä tai useammasta rikoksesta. Oikeudenkäyntivaiheessa nykyisen oikeudenkäyntimenettelyn perusjärjestelynä on oikeuskäsittelyn keskittäminen suulliseen oikeudenkäyntitilaisuuteen, jossa oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi tuomioistuimelle. Menettelyn katsotaan takaavan että asianosaiset ovat prosessuaalisesti tasavertaisia ja että oikeudenkäynti johtaa oikeaan ja oikeudenmukaiseen lopputulokseen. Prosessin neljäs ja viimeinen vaihe on tuomion tai muun ratkaisun täytäntöönpano. (Helminen 2007, 15-16, 98.)

Päivi Hirvelän kuvaa väitöskirjassaan, Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa, rikosprosessin olevan mielenkiintoinen, koska siinä ovat vastakkain itse asiassa kaksi heikkoa ryhmää: heikko asianomistaja sekä valtiovaltaa, että rikosprosessijärjestelmään nähden heikko rikosasian vastaaja (Hirvelä 2006, 27).

2.2 Esitutkinta

Esitutkinnan aikana toimivaltainen viranomainen hankkii selvityksen tapahtuneeksi epäilystä rikoksesta tarkoituksenaan valmistella syyteharkinnan suorittaminen. Esitutkinta muodostaa miltei poikkeuksetta rikosprosessin ensimmäisen vaiheen. Tämä rikosprosessin ensimmäinen vaihe käynnistyy asianomaisen tai ulkopuolisen henkilön poliisille, tai muulle esitutkinta viranomaiselle tehdyn ns. rikosilmoituksen perusteella, tai vastaavasti viranomaisen havaittuun valvontatehtävissään tapahtuman, jota epäillään rikokseksi. Esitutkinnan tavoitteena on tehdä mahdolliseksi rikosvastuun toteutuminen. Esitutkinnassa kuulustellaan niitä henkilöitä, jotka todennäköisesti tulevat olemaan rikosoikeudenkäynnin yksityisiä asianosaisia. (Helminen 2007, 170.)

Esitutkintavaiheesta vastaa esitutkintaviranomaiset. Suomessa esitutkinnan toimittaa yleisimmin poliisi. Tutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, joka viimekädessä vastaa siitä millaisiin toimenpiteisiin esitutkinnassa ryhdytään (Hirvelä 2006,110).

Esitutkintavaiheessa poliisi tekee yhä enenevässä määrin yhteistyötä eri tahojen kanssa. Poliisiammattikorkeakoulussa on ollut käynnissä kolmevuotinen, Lapset väkivallan uhrina tutkimushanke. Hanke on tuottanut syksyllä 2008 julkaistun uhritutkimuksen lasten kokemasta väkivallasta, sekä selvityksen poliisin tietoon tulleista lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta. Lapsiin kohdistuvaa hyväksikäyttöä ja siihen liittyvää rikosprosessia ja viranomaisyhteistyötä on tutkinut Humppi ja Ellonen Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksessaan, joka on julkaistu vuonna 2010. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti viranomaisyhteistyöhön rikosprosessin yhteydessä. (Humppi & Ellonen, 91-92.)

Humppi ja Ellonen korostavat lapsiin kohdistuvissa väkivaltaa ja hyväksikäyttöön liittyvässä esitutkinnassa poliisin ja syyttäjän yhteistyötä, tätä he kuvataan itse asiassa pakolliseksi toimenpiteeksi, jotta tarvittavat tutkintatoimenpiteet suoritetaan oikein. Näkemyksen he perustavat niin esitutkintalakiin, kuin Sisäasiainministeriön ohjeisiin vuosilta 2006 ja 2008. (Humppi & Ellonen 2010, 92.)

Tarkasteltaessa yksilön kokemuksia rikosprosessista, esitutkintaan mahdollisesti liittyviä pakkokeinoja ei voida sivuuttaa. Helminen tiivistää pakkokeinojen liittyvän, joko henkilön vapautteen, tai muihin oikeushyviin. Kaikki esitutkintaviranomaisen käyttämät pakkokeinot perustuvat esitutkinta-, pakkokeino-, tai poliisilakiin. Tämän tutkimuksen yhteydessä en syvenny erityisiin pakkotoimiin tarkemmin, vaan katson riittäväksi Helminen ryhmitelmän ja luettelon rikosprosessuaalisista pakkokeinoista. Henkilöön kohdistuvina voi tulla kyseeseen kiinniottaminen, nouto (tuominen), pidättäminen, vangitseminen, matkustuskielto. Muihin oikeushyviin ja intresseihin liittyen voi kyseeseen tulla takavarikko, hukkaamiskielto, kotietsintä, henkilöön kohdistuva etsintä, telekuuntelu, televalvonta, tekninen tarkkailu. Näillä toimenpiteillä voidaan puuttua yksityisen henkilön oikeuksiin silloin kun se on lain mukaisesti perusteltua (Helminen 2007, 254-257).

Vastaajan, eli rikoksesta epäillyn henkilön, oikeudellinen asema ja lainmukainen kohtelu rikosprosessin aikana turvataan niin esitutkinta- kuin poliisilaila. Esitutkintalain 7§ mukaan esitutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon niin epäiltyä vastaan, kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (esitutkintalaki).

Epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä. Poliisilain 2§ mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti. Poliisin on suoritettava toimenpiteet aiheuttamatta suurem-

paa vahinkoa ja haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi, eikä poliisi saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin virkatehtävän suorittamiseksi on tarpeen. (poliisilaki.)

Suomessa vuonna 2009 poliisi tietoon tuli 660 raiskausrikosta. Lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttötapauksia tuli poliisin tietoon 1068. Seksuaalirikosten kohdalla poliisin tietoon tulleiden ja todellisten rikosten lukumääristä esitetään erilaisia arvioita. Tässä esittämäni lukemat perustuvat oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuun lokakuulta 2010. (Rikollisuustilanne 2009.)

2.3 Syyteharkinta

Esitutinnan päätyttyä rikosprosessi etenee syyteharkintaan. Tästä poiketaan, mikäli esitutinnan yhteydessä on käynyt ilmi, ettei rikosta ole tapahtunut, tai ettei asiassa voida nostaa ketään vastaan syytettä, tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatetta (Esitutkintalaki).

Rikosasian oikeudenkäynnistä säädetyn lain Rol 1luvun 6§ mukaan virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (Laki oikeudenkäynnistä rikosasiassa.)

Hirvelä toteaa, ettei syyttäjälle annetussa ohjeistuksessa ole otettu tarkempaa kantaa siihen, millaiseen teoreettiseen viitekehukseen syyttäjän todennäköisten syiden näyttökynnys liittyy. Syyttäjien arkikielessä puhutaan ”kehtaamiskynnyksestä”, tällä ei tarkoiteta asian vaatimaa vaivannäköä, vaan kysymystä siitä millaisella näytöllä tehtävänsä asianmukaisesti hoitava syyttäjä voi säällisesti väittää jonkun henkilön syyllistyneen rikokseen. Syyttäjä ei saa kuitenkaan vain tyytyä esitutinnan antiin ja todeta tutkintaa puutteelliseksi, vaan vielä syyteharkinta vaiheessa olisi syyttäjän pohdittava olisiko mahdollinen näytön puute paikattavissa lisätutkinnalla. (Hirvelä 2006, 413-417.)

Rol 5 luvun 1§ mukaan, mikäli syyttäjä katsoo syytekynnyksen ylittyvät ja syyte nostetaan, laatii hän haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Haastehakemuksesta on ilmentävä vastaaja, asianomistaja, syytteenalainen teko, sen tekoaika ja paikka, sekä muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi, rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen. Lisäksi haastehakemuksesta käy ilmi rangaistus- ja menettämiskaava sekä muut vaatimukset lainkohtineen, asianomistajien vaatimukset joita syyttäjä ajaa, sekä todisteet jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Lisäksi syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö tai sitä koskeva määräys, tai suostumus, sekä seikat joihin tuomioistuimen tuomiovalta perustuu. (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.)

2.4 Oikeudenkäynti

Suomessa oikeudenkäyntiprosessi määritellään lailla oikeudenkäymiskaaresta sekä lailla rikosasiankäsittelystä. Pääkäsittelyn tarkoituksena on hankkia tuomioistuimen käyttöön asian ratkaisemiseksi tarvittavat perusteet ja todistusaineisto. Pääkäsittelyssä noudatetaan Rol 6 luvun 7§ mukaista asioiden käsittely järjestystä. Syyttäjä ja asianomistaja esittävät vaatimuksensa. Vastaaaja ilmoittaa suhtautumisensa esitettyyn vaatimukseen. Asian esittely vaiheessa syyttäjä ja asianomistaja perustelevat kantansa ja vastaajalla annetaan mahdollisuus esittää lausuntonsa vastapuolen kannasta. Pääkäsittelyssä osapuolia kuullaan, sekä otetaan vastaan todistelut. Esittelyn lopuksi osapuolet esittävät loppulausuntonsa. (Helminen 2007,99.)

Hirvelä on käsitellyt omassa väitöskirjassaan kattavasti oikeuskäytäntöjä ja rangaistuksen mittaamista lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Hänen mukaansa oikeus kiinnittää näyttöä tarkastellessa huomiota todistusaineiston täydellisyyteen ja kattavuuteen. Onko jutussa ylipäättänsä hankittu jutun selvittämisaatimuksen edellyttämä näyttö? Todistusharkinnassa otetaan kantaa siihen miten luotettavana todistelua voidaan pitää ja tällöin punnitaan keskenään ristiriidassa olevien todisteiden merkitys ja erityisesti henkilötodisteiden luotettavuus. Kaiken kaikkiaan tässä vaiheessa on kysymys siitä, kuinka vakuuttuneeksi tuomioistuin tulee faktaväitteiden todenperäisyydestä. Todenperäisyyttä tarkasteltaessa kyse on esitetyn näytön riittävydestä suhteessa todistustaakkaan ja näyttökynnykseen. (Hirvelä 2006, 496.)

Tuomioistuimen todettua rikoksen tulleen toteennäytetyksi ja tehtyään tekoon sovellettavasta tunnusmerkistöstä, sekä törkeysasteesta ratkaisunsa. Tehdään päätös rangaistuksen lajista ja määrästä (Hirvelä 2006, 524).

Oikeudenkäynnin julkisuudesta on asetettu laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisessä tuomioistuimessa. Tuon lain 1§ mukaisesti oikeudenkäynti, sekä siihen liittyvät oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, kuitenkin samaisen lain mukaan voidaan joko käsittely tai asiakirjat määrätä salassa pidettäväksi. Saman lain 9§ mukaan oikeudenkäyntiasiakirja voidaan määrätä salassa pidettäväksi siltä osin kun se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään liittyen, tai tietoja rikoksen uhrista jos, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia, tai hänen muistoaan tai läheisiään. Julkinen käsittely voidaan muuttaa suljetuksi käsitteeksi silloin kun asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämästä, tai asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta henkilöä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, että seksuaalirikoksia, etenkin lapsiin kohdistuvia rikoksia käsitellään ns. suljetuin ovin. (Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisessä tuomioistuimessa.)

2.5 Seksuaalirikokset rikoslaissa

Seksuaalirikokset on määritelty rikoslain 20 luvussa. Rikosnimikkeinä on eroteltu raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen, pakottaminen seksuaaliseen tekoon sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa käytössä olevat rikosnimikkeet on jaettu lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, sekä lapsen törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Lisäksi rikoslaki sisältää rikosnimikkeet seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksipalvelujen ostaminen nuorelta, paritus sekä törkeä paritus. Tässä tutkimuksessa rajataan tutkimusongelman ulkopuolelle seksikauppaan ja paritukseen liittyvät rikosnimikkeet. (Rikoslaki.)

Raiskaus ja törkeä raiskaus

Rikoslain 20 luvun 1§ mukaan henkilö joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi (Rikoslaki).

Raiskaus katsotaan törkeäksi silloin kun teko aiheuttaa uhrille vakavia ruumiillisia vammoja, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan. Toisaalta raiskaus on törkeä myös silloin kun tekoon liittyy erityistä raakuutta ja julmuutta. Silloin kun uhria uhataan vakavalla väkivallalla tai ampuma- tai teräaseella, tai muulla hengenvaarallisella välineellä ja raiskaus kokonaisuutena arvosteltuna törkeä täyttyy törkeän raiskauksen määritelmä rikoslain 20 luvun 2§ mukaan. Törkeässä raiskauksessa vankeustuomio on vähintään kaksi ja enintään kahdeksan vuotta. (Rikoslaki.)

Pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Rikoslaissa huomioidaan raiskausta lievemäksi katsottavat rikokset. Silloin kun rikokseen ei liity väkivalta, tai kokonaisuutta arvostellessa oikeudessa katsotaan toteennäytetyksi lieventäviä seikkoja, rikosnimikkeenä käytetään pakottamista sukupuoliyhteyteen, tai seksuaaliseen tekoon. Rikoslain 20 luvun 3§ mukaan jos raiskaus on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, tuomitaan rikoksen tekijä pakottamisesta sukupuoliyhteyteen vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. (Rikoslaki.)

Silloin kun uhri pakotetaan muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen on rikoslain 20 luvun 4§ mukaan kyseessä pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Tällaiseksi rikokseksi katsotaan, myös uhrin pakottaminen alistumaan sellaisen teon kohteeksi, joka oleellisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomio voi olla sakko, tai enintään kolme vuotta vankeutta. (Rikoslaki.)

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 5§ määrittelee seksuaalisen hyväksikäytön rikokseksi. Joka asemaansa hyväksi käyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaan oleellisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon, tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi on tuomittava seksuaalisesta hyväksikäytöstä sakkoon tai enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. (Rikoslaki.)

Kaikissa neljässä aiemmin mainitussa teossa rikoksen uhri on iältään yli 16 vuotta. Seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla ikäraja määritellään 18 vuotta. Tällä lainkohdalla suojellaan erityisesti niitä henkilöitä, jotka ovat rikoksen tekijän valvonnan alaisena koulussa, tai muussa laitoksessa, sairaalassa, tai jotka muuten ovat riippuvuussuhteessa rikoksen tekijään. Rikoksen uhri kyky puolustaa on heikentynyt sairauden, vamman tai muun heikkouden tilan vuoksi. (Rikoslaki.)

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 6§ mukaan henkilö joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa; koskettelemalla tai muulla tavoin tekee seksuaalisen teon joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, tai saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon. On rikoksen tekijä tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Lapsen seksuaalisesta hyväksi käytöstä on tuomittava myös se joka ryhtyy tekoon kuusitoista vuotiaan, mutta ei kahdeksantoistavuotiaan kanssa jos tekijä on lapsen vanhempi, tai asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. (Rikoslaki.)

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Silloin kun lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö aiheuttaa eristystä vahinkoa lapselle, tai rikos tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla, on rikos RL 20 luvun 7§ mukaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Rikosnimike ottaa tässä yhteydessä huomioon lapsen iän ja kehitystason. Myös silloin kun rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen aseman vuoksi ja rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistuksena on vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta. (Rikoslaki.)

Tässä tutkimuksessa en tarkastele oikeuskäytäntöjä tai rangaistuksen mittaamista.

2.6 Vankeus

Vankeuslain 1 luvun 2 ja 3§ määrittelevät vankeustuomion täytäntöönpanon tavoitteen sekä sen sisällölle asetettavat vaatimukset. Vankeuslain valmistelu vaiheessa Hallituksen esityksessä 236/2004 tarkennetaan, kuinka lain täytäntöönpano on toteutettava.

Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joita säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle ja henkilökunnalle ja vangeille. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. (Vankeuslaki.)

Hallituksen samaisessa esityksessä tuodaan selkeästi esille vankien yhdenvertaisen kohtelun tärkeys. Ensinnäkin esityksessä mainitaan perustuslain 6§:n 2 momentissa asetetut vaatimukset yhdenvertaisuudesta. Vankeuden eritysluonteen vuoksi ja yhdenvertaisuuden korostamiseksi varsinaiseen vankeuslakiin halutaan kirjata tarkennetut määräykset yhdenvertaisesta kohtelusta. (Hallituksen esitys vankeuslaiksi 263/2004.)

Vankeuslain 1 luvun 1, 5 ja 6§ määrätään vankien kohtelusta ja virkamiehen tehtävin suorittamisesta. Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoa on kunnioitettava. Vankeinhoitolaitoksen virkamiehen on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Virkamiehen on suoritettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa ja välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. (Vankeuslaki.)

Esitutkintaa käsittelevässä osiossa poliisien toimista ja epäillyn asemasta oli säädetty yhteneväisesti. Vankeuslain mukaiset vaatimukset vankien kohtelusta ja virkatehtävien toimittamisesta turvaavat yksilön oikeudellista asemaa.

2.7 Vapautuminen vankilasta

Tämän tutkimuksen kohdalla vankilasta vapautumista tarkasteltaessa on huomioitava, että seksuaalirikoksesta tuomiona on määräaikainen vankeusrangaistus. Vanki voi vapautua vankilasta ehdonalaiseen vapauteen tai koevapauteen, tässä yhteydessä en huomio tarkemmin vankeuden pituuteen liittyviä teknisiä seikkoja, tai erinäisiä lainmukaisia vapauttamismenetelyitä.

Vapauttamisen suunnittelu alkaa vankilassa. Vangin koko sosiaalinen tilanne arvioidaan ja määritellään hänen mahdollisesti tarvitsemansa tuki. Vangin suostumuksella valmistelu vaiheessa vankila viranomaiset tekevät tarvittaessa yhteistyötä vangin koti ja asuinkunnan sosiaali-, terveys-, päihdehuolto-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa. Mikäli vapautuva vanki asetetaan valvontaan, vapauttamissuunnitelman laatimiseen osallistuu myös yhdyskuntaseuraamustoimisto. (Rikosseuraamusvirasto.)

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto ovat laatineet yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden sidosryhmien kanssa yhteistyömallin rikoksesta rangaistujen tuen järjestämiseksi. Lisäksi ns. kolmannen sektorin toimija mm. Kriminaalihuollon tukisäätiö, Vapautuvien Tuki ry ja Silta valmennusyhdistys ja KRIS Suomenkeskusliitto ry tuottavat ja kehittävät tukipalveluja vapautuville vangeille. (Rikosseuraamusvirasto.)

Rikoksesta ehdottomaan vankeuteen tuomittu saattaa syyllistyä vapauduttuaan uuteen rikokseen. Rikollisen käyttäytymiseen liittyvää uusimista on tutkittu hyvin paljon niin kotimaassa, kuin kansainvälisesti. Rikosseuraamusviraston julkaisi tutkimuksen tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen uusimiskäyttäytymisestä vuonna 2005. Raiskauksesta tuomittujen kohdalla tutkimus osoittaa, että 3-11 vuoden tarkastelujaksolla 76 % tuomituista syyllistyi uuteen rikokseen. Lukema kertoo kuitenkin kokonaisuudessaan uuteen rikokseen syyllistymisen. Raiskauksesta tuomituista 13 % uusi raiskauksen. (Stoat, Laajasalo & Häkkänen 2005,3.)

3 Tutkimusongelma

Tutkimuksessani seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut kertovat millaisena he ovat kokeneet rikosprosessin, rikoksesta epäillyn asemassa esitutkinta ja oikeudenkäynnin aikana, sekä millaisena he ovat kokeneet ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon.

Yksilötasolla tarkastelen millaisena yhteiskunnan ja oikeusjärjestelmän oikeustoimien kohteeksi joutuneet ovat kokeneet;

- esitutkinnan rikoksesta epäillyn asemassa
- oikeudenkäynnin, jossa he olivat vastaajana rikosasiassa
- ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon
- rangaistuksen vaikutukset vankeudesta vapautumisen jälkeen

Tarkastelen yksilöiden kokemuksia rikosprosessin eri vaiheista. Koska kyseessä on viranomaismenettely, tutkin siis osittain seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeuteen tuomittujen kokemuksia viranomaisista ja viranomaismenettelyistä. Tutkimuksen keskeisimpänä tarkoituksena on kuitenkin antaa vankeusrangaistusta suorittaville henkilöille mahdollisuus esittää heidän kokemuksensa rikosprosessin vaikutuksesta heihin yksilönä, omassa sosiaalisessa lähipiirissä ja yhteiskunnan jäsenenä. Ehdoton vankeusrangaistus on seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeuteen tuomittujen kohdalla määräaikainen, joten tarkastelen myös vankilasta vapautumiseen liittyviä olettamuksia ja toiveita. Vangit saavat esittää omat näkemyksensä, siitä kuinka he uskovat tai toivovat sopeutuvansa takaisin yhteiskuntaan rangaistuksen suorittuaan.

Tutkimus rajataan tarkastelemaan ainoastaan ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen kokemuksia. Tämän rajauksen tarkoituksena on pois sulkea sellaiset kokemukset jotka liittyvät vankeuskertaisuuksiin. Rajaus ei kuitenkaan sulje pois kaikkia uusintarikollisuuteen liittyviä seikkoja. Tutkimuksen kohteena olevat seksuaalirikoksesta tuomitut ovat voineet syyllistyä aiemmin rikokseen, josta ei ole seurannut ehdotonta vankeusrangaistusta.

En tarkastele tässä tutkimuksessa rikostapahtumaa. Tutkimusmateriaalissa esiintyvät viittaukset tutkimukseen osallistuvasta henkilöstä, mahdollisista rikoksen uhreihin, tai heidän lähiomaisista esitetään sellaisessa muodossa, ettei heidän tunnistaminen ole mahdollista.

Ajallisesti seksuaalirikoksesta tuomittujen kokemuksia tarkastellaan siitä hetkestä kun tutkimukseen osallistuville selviää, että heidän epäillään syyllistyneen rikokseen. Käytännössä tämä tarkoittaa poliisiviranomaisen suorittaman esitutkinnan vaihetta, jossa rikoksesta epäilty kohtaa tutkintaviranomaisen ensimmäistä kertaa.

Tutkimuksen tulokset muotoutuvat käyttämäni menetelmän mukaisesti mahdollisimman tarkoin sellaisessa muodossa kuin tutkittavat ovat kokemuksiaan kuvanneet. Tutkimukseen osallistuneiden yksilöllisistä kokemuksista muodostuu tutkimusotokselle yhteiset kokemukset. Fenomenologis-hermeneuttisen menetelmän mukaisesti, tutkimustuloksia on tarkasteltava kuitenkin vain ja ainoastaan tähän tutkimukseen osallistuneiden kokemuksina oikeusprosessista ja vapauttamiseen liittyvistä olettamuksista. Fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusmenetelmään ja kokemusten tutkimiseen, sekä tutkimustuloksiin liittyvät yksityiskohdat ja niiden luonne kuvataan erikseen menetelmää käsittelevässä osiossa.

Omassa pohdinnassani tarkastelen tutkimustuloksia ja millaisena näen tämän tutkimuksen jälkeen seksuaalirikoksesta ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitujen kokemukset rikosprosessista, viranomaistoiminnasta ja vankeuden pitkäaikaisvaikutuksista tutkimukseen osallistuneiden kokemana. Pohdinnassa keskityn myös fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusmenetelmän käytännön soveltamiseen.

3.1 Tutkimusjoukko ja tutkimusotanta

Tutkimusongelman mukaisesti tutkimusjoukoksi valittiin seksuaalirikoksesta ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut ja suljetussa vankilassa rangaistusta suorittavat vangit. Tutkimusjoukosta on valittu tutkimusotanta yhteyshenkilöideni toimesta. Yhteyshenkilöinäni toimivat erityisohjaaja Leena Toivanen, Turun vankila sekä vartija Teemu Sirviö, Helsingin vankila.

Tutkimusotokseen kuuluu 6 vankia. Iältään vangit ovat 29 - 66 vuotta.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen pituudet vaihtelivat välillä 1 vuosi ja 2 v 11kk 28pv.

Osallistuessaan tutkimukseen vangit olivat suorittaneet tuomiostaan vankilassa 2 - 7 kk. Päärikoksena osallistuneilla on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai raiskaus.

Yhteyshenkilöt ovat haastatelleet tutkimusjoukkoon kuuluvat vangit talvella 2009. Haastattelussa yhteyshenkilöt ovat kertoneet ehdokkaille tutkimusaiheen ja tiedustelleet heidän mahdollista halukkuutta osallistua tutkimukseen. Yhteyshenkilöt ovat luovuttaneet haastatelluille vangeille tutkimusesitteeni. (Liite 1.)

Kuusi (6) vankia ilmoitti halukkuutensa osallistua tutkimukseen, näin tutkimusotokseksi muodostui kuusi vankia. Tutkimusotokselle toimitettujen ohjeiden mukaisesti vangit kirjoittivat kokemuksistaan narratiivin, omakohtaisen kertomuksen (Liite 2). Yhteyshenkilöille toimitin toiminta ohjeet (Liite 3). sekä vangin allekirjoitettavaksi kaavakkeen, joilla vangit todistivat osallistuvansa tutkimukseen vapaaehtoisesta ja luovuttavansa narratiivit tutkimusaineistoksi. (Liite 4.)

3.2 Tutkijan objektiivisuus

Työskentelin seksuaalirikoksesta tuomittujen vankien osaston vankeinhoitoesimiehenä aloittaessani rikosseuraamusalan sosionomi AMK opinnot syksyllä 2007. Lokakuussa 2008 jäin työstäni virkavapaalle. Virkavapaalle jäätyäni en ole ollut kosketuksissa kotimaiseen vankeinhoitoon tai rikosseuraamusalaan, tai työskennellyt rikosseuraamuslaitoksen palveluksessa.

Tutkimuksen käytännön toteuttamisessa olen pyrkinyt lisäämään tutkimukseni objektiivisuutta. Tutkimusotoksen valinnasta vastasi käytännössä yhdyshenkilöni vankiloissa. Tutkimusjoukkoon kuuluville vangeille osoittamassani tutkimusesitteessä selvitin niin tutkimukseni tarkoituksen, kuin käytännön toteutukseen liittyvät seikat. Osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, eikä tutkimukseen osallistumisesta seurannut aineettomia tai aineellisia palkkioita. Tutkimusjoukkoon kuuluvia vankeja olen tavannut työssäni Turun vankilassa. Vain yhteyshenkilöni ovat tavanneet tutkimusjoukkoon ja -otokseen kuuluvat vangit. Tutkimuksen toteuttamiseen liittyi käytännön seikkoja, kuten tutkimuslupa ja kirjallinen suostumus. Kirjalliset suostumukset sisältävät vangin allekirjoituksen. Vankien kirjalliset suostumukset ja narratiivit toimitettiin minulle erillisissä kirjekuorissa.

Katson ettei aiempi työni tai virka-asemani tätä tutkimusta aloittaessani vaikuta tutkimuksen toteuttamiseen tai tutkimustuloksiin. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusmenetelmässä kaikki tulokset pohjautuvat luonnollisesti esiymmärrykseeni ja käsitykseeni vankilaan ja vankeuteen liittyvistä asioista, mutta tähän liittyvät seikat käyn erikseen läpi.

Palatessani mahdollisesti joskus tulevaisuudessa takaisin aiempiin työtehtäviini ja vankilaan, tutkimukseen osallistuneet vangit ovat vapautuneet. Käytännössä he ovat vapautuneet jo ennen tutkimuksen valmistumista. Tutkimusaineisto on tuhottu rikosseuraamusviraston antamien ohjeiden mukaan. Ei ole täysin poissuljettua, ettenkö tulevaisuudessa kohtaisi vankilassa tutkimukseeni osallistuneita vankeja. En koe tuon seikalla olevan käytännössä merkitystä. Jo tutkimuksen lähtökohtana vangeille ilmoitettiin, että tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen, eikä osallistuminen vaikuta esim. rangaistusajansuunnitelman toteutumisen arviointiin.

Rikollisuuteen ja vankeuteen liittyviä tutkimuksia tehdään eri tieteenaloilla yhä enenevässä määrin. Oma tutkimukseni on yksi tutkimus johon lukumääräisesti hyvin pieni joukko vankeja osallistui. Kenties tutkimuksen näkökulma on hiukan erilainen kuin suurimassa osassa tutkimuksia, mutten silti koe tämän vaikuttavan objektiivisuuteeni tai olevan ristiriidassa eettisten kysymysten kanssa.

4 Fenomenologia

Fenomenologiaan perehtyessäni avainasemaan nousi Soila Judén-Tupakan artikkeli askelia fenomenologiseen analyysiin. Syrjäläinen&Eronen&Värri ovat valinneet tuon artikkelin Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin teokseen.

Fenomenologian perustajana pidetään saksalaista filosofi Edmund Husserl (1859-1938). Hänen määritelmänsä mukaan fenomenologisen tieteen tarkoituksena on tutkia ns. noemaa, joka on tietoisuudessamme oleva tiedostettavan kohteen osa. Tieto on aina yhteydessä inhimilliseen älylliseen toimintaan, siksi ilmiön omaa olemusta ei voida saavuttaa sellaisenaan. Ilmiön olemusta voidaan tuoda esille sulkeistamalla. Havaitseminen on intentionaalinen tilanne, jossa havaitaan aina joku joksikin niin, että havainto käsitteellistää kohteensa. Ilmiö tarkoittaa tietoisuuden kohdetta. Kohde puolestaan voi olla jotain, josta on tietoa, luuloja ja mielikuvia. Tarkastelu tapahtuu tietoisuusaktien eli elämysten ja ajatusten korrelaatioina. Fenomenologisen tutkimuksen periaatteena on, että ilmiötä tarkastellaan ilmiönä itsenään. Ymmärrystä voidaan pitää intuition, eikä teoreettisen tarkastelun tuloksena. (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 62.)

Fenomenologisessa filosofiassa pyritään tutkittavan ilmiön ja sen olemuksen eron löytämiseen. Ilmiö ja sen olemus erottuvat toisistaan tutkimusprosessissa tapahtuvan tiedostuksen avulla. Tiedostaminen sisältää vaiheittaisen esioletuksesta irtautumisen. Ilmiötä tai ilmiöitä koskevat ennakkotiedot sekä esioletusten tiedostaminen ja sen jälkeen saavutettu tieto jäsentyvät kehämäisesti. (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 63.)

Keskeisiä käsitteitä ja fenomenologiselle tutkimukselle määrittelevät Varto ja Laine, heidän mukaansa alan erityispiirteenä on ihmisen rooli tutkijana sekä tutkimuksen kohteena. Tällöin fenomenologisen filosofian mukaan tutkimuksen perustana ovat ennen kaikkea ihmiskäsitys, eli millainen ihminen on tutkimuskohteena, ja tiedonkäsitys, eli miten tuollaisesta kohteesta voidaan saada tietoa ja millaista tämä tieto on luonteeltaan. Niin fenomenologisessa kuin hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen tekemisen kannalta keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. Tietokysymyksistä nousevat esille mm. ymmärtäminen ja tulkinta. Tutkimuksen kohteena on elämä maailma, toisin sanoen ihmisen suhde omaan elämäntodellisuuteen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34.)

Laine jatkaa lisäksi yhdessä Kuhmosen ja Heikkisen kanssa, että fenomenologisen tutkimuksen kohde voidaan tarkentaa inhimillisen kokemuksen tutkimiseksi, mutta koska ihmisen suhde maailmaan ymmärretään tietoisiksi ja koska kaikki ilmiöt merkitsevät yksilölle jotakin, kokemus muotoutuu merkitysten mukaan. Fenomenologinen merkitysteoria perustuu oletukseen, että ihmisten toiminta on, ainakin suurelta osalta, tietoista ja tarkoitusten mukaisteisti jo-

honkin suuntautunutta ja että ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua. Merkitysteoria sisältää myös ajatuksen, että ihmisyksilö on perusteiltaan yhteisöllinen. Merkitykset joiden valossa todellisuus meille avautuu, eivät ole meissä synnynnäisiä, vaan niiden lähde on yhteisö, joissa jokainen yksilö kasvaa ja johon hänet kasvatetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34.)

Judén-Tupakka toteaa Fenomenologian sopiva menetelmänä sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joita on tutkittu vähän, dynaamisten ja prosessinomaisten ilmiöiden tutkimiseen, joita ajallisesti vaikea staattisesti pysäyttää tai sellaisten ilmiöiden tutkimiseen, joista tarjolla oleva tieto osoittautuu olevan vahvasti esioletusten värittävä tai niin sanottua hiljaista tietoa. Huslerin fenomenologisen vaiheistuksen seuraamisessa kysymys on siitä, että tieto kyseenalaistetaan ja sulkeistetaan siirtämällä aikaisempi tieto siirretään syrjään. Samalla ilmiö abstrahoidaan ja haetaan ilmiöstä siihen kuuluvaa yleistä. Sen avulla palataan tunnistettuihin olettamuksiin ja pyritään niiden vuorovaikutukseen ilmiön itsensä kanssa. (Syrjäläinen, Eronen & Värrä 2007, 65.)

Fenomenologisen menetelmän soveltamisen vaikeus empiirisessä tutkimuksessa on toteuttaa tutkimus ennako-oletuksista vapaana, mutta seuraten samalla tieteellisesti pätevää lähestymistapaa. Tutkija ei voi toimia kuin ”tabula rasa” uutta tutkimuskohdetta tarkastellessaan. Fenomenologisen menetelmän käyttö voi perustua suunnitelmallisuuteen sekä omaan valintaan tai tutkittavan ilmiön pakottamana. Jos ilmiö on vieras, vähän tutkittu, tai sisältää vahvan ennako-oletusten kyllästäjän painolastin, tutkijan toteuttama reduktio voi johtaa myös aineiston ja aikaisemman tutkimuksen teoreettiseen tai koulukuntaiseen yhteensopimattomuuteen. Tällöin korostuu aineiston hankinnan huolellisuuden merkitys. Näin todetessaan Judén-Tupakka viittaa myös fenomenologian tavoitteeseen, joka on toisen henkilön kokemusten kuvaamisen. (Syrjäläinen, Eronen & Värrä 2007, 85.)

Fenomenologinen tutkimus seuraa menetelmänä askeleita ja näiden askeleiden havainnollistaminen avaa myös itse filosofian tutkimusmenetelmän olemusta. Askelmien lukumäärä vaihtelee hyvin paljon tutkijan käyttämästä tai kehittämästä menetelmästä riippuen. Toiset kuvaavat eri vaiheita askelmilla ja toiset tyytyvät yleisluontoisempiin kuvauksiin. Kotimaisessa tutkimuksessa esimerkiksi tutkija Viikki-Ripatti käyttää kaikkiaan 12:sta eri askelmaa. Vertaillen eri menetelmiä olen tehnyt havainnon että fenomenologinen tutkimus seuraa kuitenkin hyvin usein samankaltaista perusrakennetta, jossa ns. askelmien lukumäärä vaikuttaa lähinnä menetelmän vaiheiden tarkkuuteen, muttei välttämättä läheskään niin suuresti lopputuloksiin.

Tutkimusmenetelmien eroavaisuuksia ja tähän tutkimusmenetelmääni valitsemani ja soveltamani menetelmä käydään läpi tutkimusmenetelmäni osiossa.

5 Hermeneutiikka

Tutkimuksessani tavoitteenani on kuvata vankeudessa olevien kokemuksia oikeusprosessista ja vankeudesta. Fenomenologia antaa käyttööni tutkimusmenetelmän, mutta koska itsessään fenomenologia jättäisin tutkimustulokseni liaksi ennako-olettamusteni sekä esiymmärrykseni varaan tukeudun tutkimuksessani myös hermeneuttiseen menetelmään poissulkeekseni esiymmärrykseni vaikutuksia sekä saadakseni vankien kokemukset esitettyä mahdollisimman tarkoin sellaisina kuin he ovat ne ensinnäkin kokeneet ja toisekseen millaisena he ovat kokemuksena kuvanneet narratiiveissään.

Fenomenologiseen tutkimukseen hermeneuttinen ulottuvuus tulee mukaan tulkinnan tarpeen myötä. Kuten Heikkinen ja Laine ovat todenneet, ajatuksena on tällöin, että hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, jossa yritetään etsiä tulkinnalle mahdollisia sääntöjä, joita noudattaen voitaisiin puhua vääristä ja oikeammista tulkinnoista. Tässä käsitteistössä hermeneuttinen ymmärtäminen tarkoittaa ilmiöiden merkityksen oivaltamista. Hermeneutiikan kaksi muuta avainkäsitettä ovat esiymmärrys ja hermeneuttinen kehä. Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja kaiken ymmärtämisen pohjana on jo aiemmin ymmärretty. Ymmärtäminen ei ala tyhjästä vaan perustana on se, miten kohde ymmärretään ennestään eli esiymmärrys. Ymmärtäminen ilmenee kehämäisenä liikkeenä ns. hermeneuttisena kehänä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34.)

Hermeneuttinen tutkimusote auttaa minua sulkemaan pois esiymmärrykseni ilmiöstä. Aino Hannula viittaa Varron kertomaan, kuinka tekstin lukija tulkitsee ja ymmärtää tekstiä keskellä omaa elämäänsä ja voi tulkita tekstiä vain oman kokemuksensa, merkitysmaailman ja ymmärryksensä valossa. Hermeneuttisen lukutavan mukaan hän luki tekstejä yhä uudelleen ja uudelleen ja hänen laajentuneet näköalansa paljastivat jatkuvasti uusia merkityksiä tekstissä. Samassa yhteydessä Hannula tuo esille Varron havainnon tulkinnan vaikeudesta, sillä lukija voi tuoda tulkintaa sellaista mikä ei siihen kuulu, kuten omia odotuksia, vieraan teorian tai tarkoitushakuisen tavan assosioida, jolloin teksti menettää identiteettinsä eikä tulkinta enää koske itse tekstiä. Tutkijan pitäisikin hänen mukaansa pystyä tarkkailemaan omaa lukutapaansa ja tuoda se esille, sekä pystyä myös selittämään se tutkimuksessaan. (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 122.)

Hermeneuttinen tutkimusote auttaa tulkitsemaan tutkimusmateriaalista esille nousevia kokemuksia sekä ilmiöitä. Varto ja Laine kuvaavat fenomenologista tutkimusta tulkinnalliseksi tutkimukseksi, jossa tarkoituksena on tehdä jo tunnettu tiedetyksi. Kokemuksen tutkimuksessa on oletus, että tutkittavat ilmiöt ovat olemassa, mutta eivät sellaisenaan avaudu käsitteellistämislle ja ymmärtämiselle suoraan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 35.)

5.1 Fenomenologis-hermeneuttisia tutkimusmenetelmiä

Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusmenetelmän sovellukset tarjoavat runsaasti erilaisia vaihtoehtoja menetelmän soveltamiseen käytännössä. Tutustuin erilaisilla sovellutuksilla suoritettuihin tutkimuksiin ja niissä käytettyihin analyysimenetelmiin. Perehtymisen jälkeen katsoin parhaaksi soveltaa ns. 5 vaiheista Amadeo Giorgin menetelmää. Metsämuuronen kuvaa kirjassaan selkeästi ja helposti omaksuttavana Giorgin analyysimenetelmän. Itse asiassa katsoson fenomenologian ja hermeneutiikan avautuvan lukijalle parhaiten tutustumalla alalla sovellettuihin analyysimenetelmiin.

Suomalaistenkin tutkijoiden toimesta on kehitetty erilaisia ja hyvin yksityiskohtaisia sovelluksia fenomenologisesta analyysimenetelmästä. Metsämuuronen kuvaa Perttulan muunnoksen fenomenologisesta metodista eli ns. eksistentiaalisen fenomenologian menetelmän. Perttulan menetelmä jakautuu kahteen pääosiioon (Metsämuuronen, 182-195).

Ensimmäisessä osiossa on seitsemän eri vaihetta jotka sisältävät; avoimen lukemisen, sisältöalueiden muodostamisen, merkitysyksikköihin jakamisen, tutkijan yleiselle kielelle, merkitysyksiköiden sijoittamisen sisältöalueille, sekä sisältöalueittaisen yksityiskohtaisen merkitysverkoston, että jäsenyyksen sisältöalueiden mukaan.

Toisessa osiossa on niin ikään seitsemän vaihetta sisältäen; jaon yksityiskohtaisen merkitysverkoston merkitysten sisältäviin yksikköihin, aineistoa kuvaavien sisältöalueiden muodostamisen, ei-yksilöllisellä kielellä olevien yksityiskohtien sijoittaminen sisältöalueisiin, spesifien sisältöalueiden muodostaminen, yleisen spesifin merkitysverkoston muodostaminen, sekä sisältöalueen yleisen rakenteen muodostaminen, että sisältöalueiden integroiminen yleiseen merkitysverkostoon. (Metsämuuronen 2006, 182.)

Perehtyessäni fenomenologisiin menetelmiin ja tutkimusmenetelmien soveltamisen käytännössä on minun viitattava Judén-Tupakan toteamukseen fenomenologisen filosofian ja tutkimusmenetelmän vaikeudesta aloittelevalle tutkija menetelmäksi (Syrjäläinen, Eronen & Värri 2007, 63).

Jotta sekä itselleni, että lukijalle selkeytyisi näiden menetelmien soveltaminen käytännön tutkimuksessa, esitän Viikki-Ripatin käyttämän menetelmän. Hän käytti 12 vaiheista menetelmää tutkiessaan valinnasta lähtevää toiminnallista käyttäytymistä. Tähän Viikki-Ripatin menetelmään viittasin jo fenomenologiaa käsittelevässä osiossa. Esitän seuraavalla sivulla hänen menetelmän kaavio muodossa. (Viikki-Ripatti 2007, 24.)

YKSILÖLLISEN MERKITYSVERKOSTON MUODOSTAMINEN	ennakkokäsityksistä vapaan tutkimusasenteen omaksuminen ja litteroidun tekstin lukeminen kokonaiskuvan ymmärtämiseksi
	väljän aineistosta nousevien sisältöalueiden muodostaminen
	tutkimusaineiston erottaminen merkityskokonaisuuksiin
	merkityskokonaisuuksien muuttaminen tutkijan kielelle
	merkityskokonaisuuksien ydinsisällön kuvausten sijoittaminen tarkentuneisiin sisältöalueisiin
	sisältöalueittain etenevien yksityiskohtaisten merkitysverkostojen ja kuvausten muodostaminen tutkittavan ilmiön näkökulmasta
YLEISEN MERKITYSVERKOSTON MUODOSTAMINEN	tutkimusasenteen omaksuminen, jossa yksityiskohtaiset merkitysverkostot ehdotelminä yleisestä tiedosta
	merkityskokonaisuuksien muuttaminen ja erottaminen merkityskokonaisuusehdotelmiksi
	yhteisten sisältöalueiden tarkentaminen sisältöaluehdotelmiksi
	merkityskokonaisuusehdotelmien sijoittaminen sisältöehdotelmiin
	sisältöalueittain etenevän yleisen merkitysverkoston muodostuminen
	yleisen merkitysverkoston yhdistäminen johdonmukaiseksi yleiseksi tiedoksi tutkittavan ilmiön näkökulmasta

kaavio 2: Viikki-Ripatti analyysimenetelmä (Viikki-Ripatti 2007, 24)

Viikki-Ripatti tutkimuksen tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittaneiden ihmisten elämisaailmassaan tekemistä valinnoista heidän omasta näkökulmastaan (Viikki-Ripatti 2007, 132).

5.2 Giorgin analyysimenetelmä

Giorgin tutkimusmenetelmä sisältää viisi vaihetta ja tukeudun menetelmän kuvauksessa Metsäsuurosen toimittamaan teokseen Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Kuvaan menetelmän eri vaiheet ja esitän viittaukset omaan analyysimenetelmäni liittyen.

GIORGIN FENOMENOLOGINEN ANALYYSIMENETELMÄ	
1. VAIHE	Tutustutaan tutkimusaineistoon huolellisesti
2. VAIHE	Tutkimusaineisto jaetaan merkitysyksiköihin
3. VAIHE	Merkitysyksiköt muunnetaan tutkijan yleiselle kielelle
4. VAIHE	Muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto
5. VAIHE	Muodostetaan yleinen merkitysrakenne

kaavio 3: Giorgi analyysimenetelmä (Metsämuuronen 2006, 182)

5.2.1 Tutkimusaineistoon tutustuminen

Tutkija pyrkii eläytymään tutkittavien kokemukseen, kohdaten aineiston sellaisena kuin se on ilman hänen tutkijan luonnollisia asenteita ja ennakkokäsityksiä tutkittavasta. Aineisto voidaan lukea niin moneen kertaan kuin halutaan päästäkseen kokonaisuymmärrykseen tutkittavien kokemuksesta. Ensimmäinen vaihe on perusta toiselle vaiheelle. (Metsämuuronen 175.)

Aineistoon tutustumalla yhä uudestaan ja uudestaan muodostetaan itse asiassa hermeneuttinen kehä, jossa oma käsitykseni ja esiyymmärrykseni ilmiöstä muuttuu jokaisella lukukerralla, vaikken vielä aktiivisesti aineistoa analysoi. Tähänhän viitattiin jo hermeneutiikan osiossa.

5.2.2 Tutkimusaineisto jaetaan merkitysyksiköihin

Aineistosta pyritään erottamaan ns. merkitysyksiköt. Ne ilmaisevat itsessään tutkittavan ilmiön kannalta olennaisen, sellaisenaan ymmärrettävän merkityksen. Ei ole tarkoituksen mukaisista ja metodiin kuuluvaa tutkijan toimesta päätellä, mikä merkityksestä on oleellista ja mikä epäoleellista. On huomioitava kokemusten kietoutuminen kielellisesti toisiinsa ns. merkityshentymiksi. Koehenkilön kieli säilytetään sellaisena kuin se on analyysin tässä vaiheessa. Metsämuuronen painottaa Giorgin näkemystä psykologista asennetta lähestyttäessä tutkittavana olevaa ilmiötä. Tällä Giorgi on tarkoittanut, ettei psykologista todellisuutta ei ole luonnostaan olemassa, vaan todellisuus on tutkijan itsensä rakentama. (Metsämuuronen 2006, 177.)

Psykologisen todellisuuden rakentuminen tutkijan itsensä toimesta liittyy juuri hermeneutiikkaa käsittelevässä osiossa esitettyyn esiyymmärrykseen ja esiyymmärryksen merkityksen ymmärtämiseen. Omassa sovelluksessani pyrin sulkemaan pois omia esiyymmärryksiäni ja merkityshahmotelmia tuomalla esille tutkimusaineistoa tuottaneiden kuvaukset kokemuksista ja niistä muodostuvat väljästi esille nousevat sisältöalueet. Tämän jälkeen pyrin muodostamaan yksilöllisistä sisältöalue ehdotelmista yleisen merkitysverkoston.

5.2.3 Muunnos tutkijan yleiselle kielelle

Metsämuuronen näkemys Giorgin metodin kolmannessa vaiheessa, tutkija kääntää merkityksen sisältävän yksikön tutkittavan kieleltä tieteenalan yleiselle kielelle. Jokaisen merkityksen yhteyteen kuitenkin kirjataan tutkijan käänös siten, että käänöksen ja alkuperäisen tekstin yhteys on nähtävissä. Fenomenologiselle tasolle päästäkseen tutkijan on käytettävä apunaan reflektiota ja mielikuvien tasolla tapahtuvaa muuntelua. Näiden avulla Tutkija pyrkii löytämään tutkittavan kokemuksen sellaisena kuin se on. Tutkittavan kuvauksen esiintyy yleensä moni merkityksellisenä todellisuus verkostona, pyritään muuntelulla valaisemaan todellinen psykologinen tai erityistieteellinen aspekti tapahtumasta. (Metsämuuronen 2006, 178.)

Tämän tutkimuksen saineiston kohdalla huomasin jo aineistoon tutustumisen yhteydessä, että kielelliset kuvaukset kokemuksista vaihtelevat suuresti, pyrkimykseni onkin pidättäytyä mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa kääntämään aineiston kieltä. Katson tämän samalla tukevan oman tutkijan roolini vaikutusten sulkeistamista aineistoa käsitellessä. Omassa sovelluksessa menetelmästä aineiston kääntäminen tieteenalan yleiskielelle tapahtuu vasta alkupe- räisestä tutkimusaineisto väljästi esille nousevien sisältöalueiden muodostamisen sekä yleisen tason merkitysverkoston hahmottumisen jälkeen.

5.2.4 Yksilökohtainen merkitysverkko

Käännetyistä merkitysyksiköistä muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto. Metsämuu- rosen näkemyksen mukaan tämä tapahtuu tiivistämällä sisältöalueilla yhteiset ja suhteessa kaikkiin sisältöalueisiin keskeiset merkitystihentymät ja sijoittamalla ne sisällöllisesti toisten- sa yhteyteen. Kaikki tutkijan yleiselle kielelle käännetyt merkitysyksiköt tulee huomioida. Kokemus on luonteeltaan merkitystihentymä, siksi kokemusta ei ole luontevaa tutkia sirpalei- na. Analyysin edetessä on tärkeää säilyttää kokemuksen erilaiset yksiköt yhteydessä niiden laajempaan yhteyteensä. Neljännessä vaiheessa kokemus ilmenee koko variaatiossaan muu- tettuna tutkijan yleiselle kielelle. (Metsämuuronen 2006, 179.)

5.2.5 Yleinen merkitysverkosto

Viimeisessä vaiheessa Metsämuurosen mukaan Giorgion menetelmässä siirrytään yksityiskoh- taisista merkitysverkostoista yleiseen merkitysverkostoon, läheteoksessa taulukossa hän käyttää vaiheesta nimitystä merkitysrakenne. Pidättäydyn kuitenkin kirjalliseen lähteeseen esitettyyn tietoon selkeyttääkseni vaihetta. Yleinen merkitysverkosto sisältää jokaisen tutkit- tavan yksilökohtaisista merkitysverkostoista esiin nousevat tutkittavan ilmiön kannalta keskei- set sisällöt. Yleisellä tasolla on kuitenkin säilytettävä yhteys yksilökohtaisiin merkitysverkos- toihin koko analyysin ajan. (Metsämuuronen 2006, 180-182.)

Omassa menetelmässäni vertaan Giorgin menetelmän mukaisia tuloksia aiemmin muodostet- tuihin ns. väljiin sisältöalue ehdotelmiin ja niiden pohjalta muodostettuihin yleisiin merkitys- verkostoehdotelmiin. Näin pyrin sovittamaan yhteen omien esiyymmärryksestäni lähtevien ja tarkemman tutkimuksen antamat tulokset. Tarkoituksena ei ole muokata tutkimuksen tuloksia vastaamaan väljiä ehdotelmia, vaan tarkistan menetelmällä, että tutkimukseen osallistunei- den kuvaukset kokemuksistaan eivät ole menettäneet olemustaan tekstin kirjoitusasun muut- tuessa tutkijan, eli omalle kielelleni.

6 Tutkimus prosessina

Tutkimus on edennyt vaiheeseen, jossa tutkimusongelma on asetettu. Tutkimusjoukosta on poimittu tutkimusotos. Rikosprosessiin liittyvä teoreettinen viitekehys on esitetty. Fenomenologis-hermeneuttisen tieteen perusteisiin on luotu katsaus ja olen muokannut menetelmästä omassa tutkimuksessa soveltaman analyysimenetelmäni.

Ennen kuin siirryn tutkimuksen analysointi vaiheeseen ja tutkimustuloksiin, luon katsauksen tutkimuksen kokonaisprosessiin. Tutkimuksen aihevalintaan on varmasti vaikuttanut virkani Turun vankilassa, jossa ennen virkavapauttani työskentelin seksuaalirikoksesta tuomittujen tai tutkintavankeuteen määrättyjen vankien osastolla.

Hahmotelmassani tutkimuksen aihetta keskityin ensiksi henkirikoksesta vankeusrangaistukseen tuomittuihin ja heidän vapautumisen jälkeisiin vaiheisiin, mutta perehtyessäni kriminologiseen tutkimukseen huomasin tuota aihepiiriä käsitellyn jo melko perusteellisesti. Lukiessani otteita Taylor ja Cohenin kirjasta Mielenterveyden säilyttäminen, tutkijat toteavat huomaneensa pitkäaikaisen vankeuden olevan vangeille eräänlainen selviytymiskamppailu. Tuo tutkimus oli julkaistu Yhdysvalloissa vuonna 1972, mutta mieleeni jäi tutkimuksen lähestymiskulma ja se kuinka tutkijat yllättyivät havainnostaan kesken tutkimuksensa. (Cohen-Taylor 1972, suom. 1986.)

Tutkimuksen aiheeksi hahmottui mielessäni vankien kokemukset vankeudesta ja kun henkrikollisuutta. Havaitsin ettei kriminologinen tieteenala ollut esittänyt kysymystä vangeille, kuinka he ovat kokeneet rikosprosessin. Ideasta muodostui ensimmäinen tutkimussuunnitelma 9. syyskuuta 2008, jolloin olin valmis esittämään aiheeni opinnäytetyöseminaarissa. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Nina Nurminen on toiminut koko prosessin ajan hyvin kärsivällisesti ohjatessaan tutkimustani.

6. lokakuuta 2008 osallistuin opinnäytetyön suunnitteluseminaariin. Suunnitteluseminaarin jälkeen hankin lisätietoa fenomenologiasta ja hermeneutiikasta. Tapasin suunnitelmaani liittyen Helsingin ja Turun vankilan apulaisjohtajat. He tukivat suunnitelmaani. Lisäksi kummas-takin mainitusta vankilasta löytyi yhteyshenkilöt haastattelemaan mahdollisia tutkimukseen osallistuvia vankeja.

Koska tutkimukseni koskee ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavia vankeja, oli minun pyydettävä Rikosseuraamusvirastosta tutkimuslupa. Tutkimuslupamenettely oli hyvin nopea ja päätös oli myönteinen. Tutkimusluvan saatuaani tammikuussa 2009, ensimmäiset tutkimusotokseen kuuluneet vangit toimittivat narratiivinsä yhteishenkilöille jo helmikuussa 2009. Aineiston hankintavaihe päättyi keväällä 2009. Tämän jälkeen alkoi tutkimuksen analysointi vaihe.

7 Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusmenetelmäni

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusmenetelmäni noudattaa suurelta osalta Giorgin menetelmää, mutta olen mukauttanut menetelmään osittain Viikki-Ripatin menetelmällä. Tavoitteenani on sulkeistaa oman esiymmärryksen vaikutus tutkimustuloksiin mahdollisimman tarkoin.

Aineistoon tutustuminen alkaa itse asiassa jo ennen analyysin ensimmäistä vaihetta. Ensimmäinen kosketus tutkimusaineistoon syntyy narratiivien puhtaaksikirjoitusvaiheessa. Menetelmäni taulukossa tuota puhtaaksikirjoitusta ei erikseen mainita. Käsini kirjoitetun aineiston muuntaminen alkuperäisessä kirjoitusasussaan sähköiseen muotoon kuuluu tutkimuksen käytännön toteuttamiseen, eikä itsessään analyysimenetelmään, mutta hermeneuttisesti tarkasteltuna esiymmärryksen muokkautuu tuossa vaiheessa tiedostamattani.

Ohessa kuvaus oman menetelmäni vaiheista

VAIHE 1	aineistoon tutustuminen hermeneuttista tutkimusotetta noudattaen
VAIHE 2	väljien aineistosta nousevien yksilöllisten sisältöalue-ehdotelmien muodostaminen
VAIHE 3	väljästi aineistosta esille nousevat yleiset merkitysverkostoehdotelmat
VAIHE 4	tutkimusaineisto jaetaan merkitysyksiköihin
VAIHE 5	merkitysyksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle
VAIHE 6	muodostetaan yksilökohtainen merkitysverkosto
VAIHE 7	yleisen merkitysrakenteen muodostaminen
VAIHE 8	yleisen merkitysrakenteen ja merkitysverkostoehdotelmien koheesio lopulliseksi tutkimustuloksiksi

kaavio 4: oma analyysimenetelmäni

7.1 Esiymmärrys

Olen käsitellyt objektiivisuutta tutkijana, mutta tässä kohtaa tarkastelen omaa esiymmärrystäni tutkimusongelmasta ja tutkimuksen aihepiiristä. Rikosseuraamusalalla työskentelevänä olen luonnollisesti muodostanut oman kuvani, niin rikosprosessista kuin siihen liittyvästä vankeudesta rangaistuksena rikoksesta. Kuten jo aikaisemmassa kappaleessa viittasin, niin en katso asettuvani tutkijana ristiriitaiseen tilanteeseen tutkiessani omaan työhöni ja aiempaan virka-asemaani liittyviä seikkoja. Oikeastaan tilanteeni on päinvastainen, tämän tutkimuksen avulla voin saada tietoa siitä kuinka ovat kokeneet rikosprosessin ja vankeuden.

Tutkimuksen toteutustapa, metodi sekä aikataulu, että pitkäaikainen virkavapaani tuovat minulle etäisyyttä tutkimusongelmaan.

Virkatehtävissä noudatettavat ohjeet, kuten aiemmin on jo todettu, määrittelevät virkatehtävien suorittamista. Vankilassa keskityn työtehtäviini. Tässä tutkimuksessa vangit saivat esittää omia kokemuksiaan kaikista rikosprosessiin liittyvistä vaiheista. Suhtaudun heidän kokemuksiin tutkijana, en vankeinhoitoesimiehenä.

Työni puolesta olen kohdannut vankilan arkea noin kymmenen vuoden ajan ja tässä yhteydessä asetun kysymään tai tutkimaan miten vangit tuon arjen kokevat. Tutkimusaineiston hankintakin toteutettiin juuri tästä esiyymmärrykseen liittyvästä syystä, niin etten henkilökohtaisesti tavannut vankeja. Analysoin aineistoa kuin mitä tahansa muuta kirjallista lähdettä. Tutkin kuuden vangin henkilökohtaisin kokemuksia heidän itsensä kertomana. Jos esiyymmärrykseni auttaa jossakin suhteessa, niin uskon kokemukseni perusteella kykeneväni tunnistamaan vankien mahdollisesti käyttämät termit ja tekemään tietyiltä osin johtopäätöksiä asiayhteyksien väliltä.

Tutkiessani toisen ihmisen kokemuksia sellaisena kuin he ovat ne kuvanneet, kyseessä on viestintä. Kuvaus kokemuksesta on viesti. Narratiivin kirjoittaja on viestin lähettäjä. Minä olen viestin vastaanottaja. Se ymmärrätkö hänen viestin juuri sellaisessa muodossa, kuin lähettäjä on tarkoittanut jää valitsemani tutkimusmenetelmän varaan.

7.2 Aineiston puhtaaksikirjoittaminen ja hermeneuttisen tutkimusotteen omaksuminen

Aineiston hankinta päättyi keväällä 2009. Tutkimusaineistoon tutustuminen sijoittuu kevääseen ja kesään 2009. Hermeneuttisen menetelmän omaksumiseksi luin käsinkirjoitettuja liuskoja tutustuakseni vankien kuvauksiin kokemuksista. Vapaalla käsialalla kirjoitettujen liuskojen lukeminen oli hidasta. Tekstien luettavuus sekä kieliasut vaihtelivat selkeästä vähemmän selkeään. Ensimmäisillä lukukerroilla huomasin, etten ollutkaan niin objektiivinen kuin olin kenties kuvitellut ja esiyymmärrykseni aihealueesta vaikutti varmasti siihen, että tutustuin aineistoon suhteellisen hitaasti. Luin käsinkirjoitetun aineiston läpi noin useita kertoja, välillä vain muutamia liuskoja silmäilen ja toisinaan lukemalla lähes puoletkin koko materiaalista yhtäjaksoisesti. Huomasin jo tässä vaiheessa narratiiveissa esiintyvän yhteneviä kuvauksia kokemuksista.

Kiinnitin huomiotani tässä vaiheessa siihen, kuinka joitakin asioita kirjoittajat käsittelivät hyvin negatiivisesti. Joitakin asioita kuvattiin hyvin neutraalista. Joissakin kertomuksissa koko kirjoitusasu oli sitä vastoin positiivinen. Joissakin kertomuksissa samasta asiasta kirjoitettiin ns. negatiivisin kielikuvin, kun toiset kirjoittivat samasta asiasta samankaltaisen kuvaelman

positiivisessa kieliasussa. Kun huomasin kykeneväni erottelemaan tekstistä sekä yksilöllisiä, että yleisiä sisältöalue- ja merkitysverkostoehdotelmia, koin etten enää ollut täysin alkuperäisen esiyymmärrykseni vanki. Tutustuminen tutkimusmateriaaliin oli pikkuhiljaa tiedostamistani muokannut ymmärrystäni ilmiöstä.

Puhtaaksikirjoitin vapaalla käsialalla kirjoitetut vastausliuskat tässä vaiheessa ja tulostin vastausmateriaalin. Puhtaaksi kirjoittaminen oli yllättävän hidasta, sillä kirjoittajat eivät välttämättä noudattaneet kielioppisääntöjä. Tässä vaiheessa kytkin tekstinkäsittelyohjelman oikoluku ominaisuuden pois käytöstä. Sillä esim. minun käyttämäni Word 2007 - tekstinkäsittelyohjelma ilmoitti kirjoitusvirheistä toistuvasti. Muutama kirjoittaja käytti puhekielisiä ilmaisuja tai esim. isoja kirjaimia korostamaan tekstinsä yksityiskohtia tai merkityksiä. Kaksi vastaajista kirjoitti kokonaisuudessaan tekstinsä murre-sanastoa käyttäen. Näistä kieliopillisista seikoista johtuen puhtaaksikirjoittaminen kesti tavanomaista kirjoittamista huomattavasti kauemmin. Liuskat oli tarkastettava tekstin jälkikäteen, jotta alkuperäinen kirjoitusasu oli säilynyt.

Tämä hitaasti etenevä puhtaaksi kirjoittaminen kesällä 2009 itse asiassa auttoi omalta osaltaan irtaantumaan lisää esiyymmärryksestä. Tarkkaan alkuperäistä kirjoitustapaa noudattaen tulee teksti luettua hyvin tarkkaan. Tässä vaiheessa ei tule ajatelleeksi kirjoituksen asiasisältöä vaan keskittyy tarkkaan kopioimiseen.

Olin aiemmin havainnoinut kirjoittajien käsittelevän samoja asioita täysin erilaisista näkökulmista joko neutraalisti, positiivisesti, tai negatiivisesti. Nämä kieliasun ilmentymät saivat kiinnostukseni heräämään, joten päätin tässä vaiheessa perehtyä asiaan tarkemmin. Tässä vaiheessa poikkesin alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta

7.3 Esiyymmärryksestä vapautuminen analyysiharjoittelun avulla

Edellisessä vaiheessa kiinnostukseni herättänyt seikka samankaltaisen kuvausten erilaisista kirjoitusasuista sai minut tekemään ensimmäisen yksinkertaisen harjoitteen. Poimin tekstistä esille nousevia aihealueita ja kirjoitin näin muodostettuja yksilöllisiä sisältöalue-ehdotelmia paperille. Käytin kansiota joissa oli yksi liuska vastaajien tekstiä ja vieressä puhdas sivu. Kirjoitin aiheen kuvauksen viereiselle tyhjälle sivulle. Tekstisivulta merkitsin sanan, sanajoukon, tai lauseen yliviivaus kynällä. Käytin värikoodeja. Vihreällä tussilla merkitsin positiiviset kuvaukset, keltaisella neutraalit ja negatiiviset punaisella.

Kun kaikki liuskat olivat saaneet yksilöllisen määrän vihreää, punaista, tai keltaista väri merkintöjä. Levitin kaikki liuskat vierekkäin. Vaikka tekstiin tutustuessa tuli hetkittäin keskittyttyä hyvinkin usein kirjoitusasujen ääripäihin, niin visuaalisessa vertailussa kävin ilmi, että värit

jakautuivat melko tasaisesti. Kaikkiaan niin positiivisia, neutraaleja, kuin negatiivisia kuvauksia kokemuksista oli suunnilleen yhtä paljon.

Värianalyysin perusteella havaitsin, että esim. vankeudessa koettua täydellistä yksinäisyyttä saatettiin kuvata joko positiivisesti tai negatiivisesti. Samanlaisia havaintoja liittyi muihinkin kokemuksiin rikosprosessista.

Tällä ensimmäisellä analyysillä ei ole juurikaan merkitystä varsinaisten tutkimustulosten kannalta, mutta itseäni tämä auttoi merkittävästi. Viranomaisena ja vankilassa työskennellä olen tavallaan tottunut siihen, että henkilöt joihin nähden viranomaiset käyttävät laillisuusvaltaa, reagoivat erilasiin ratkaisuihin eritavoin

Tutkijana hermeneuttista tutkimusotetta omaksuessa tämä ns. värianalyysi auttoi esiymmärrykseeni liittyvään vastakkainasetteluun liittyvien mielikuvieni poissulkemisessa. Alkeellinen menetelmäni havainnollisti, kuinka hermeneuttinen kehä toimi käytännössä. En enää kiinnittänyt juurikaan huomiota kieliasun sävyyn, vaan pystyin jatkossa tarkastelemaan tekstin kuvauksia neutraalisti.

Viikki-Ripatti viittaa tutkimusmenetelmän tarkentumiseen Perttulan näkemykseen, ettei mitään alkuperäiseen menetelmään kuuluvaa perustoimintatapaa voida poistaa. Samassa yhteydessä hän kuitenkin kertoo Varton näkemyksen, jonka mukaan oppikirjamalleja voidaan käyttää esimerkkimalleina, mutta tutkimuksessa käytettävän menetelmän konkreettinen muoto kehittyy vasta tutkimuksen aikana. Laadullinen tutkimus edellyttää menetelmän jatkuvaa täsmentämistä, tarkentamista, kohdentamista ja korjaamista sitä mukaa, kuin tutkimus etenee vaiheittain. Näin toimiessaan Viikki-Ripatti kuvaa jokaisen tutkimuksensa vaiheen toteutumisen ja perustelee ratkaisunsa. Tällä hän pyrkii mahdollisimman suureen läpinäkyvyyteen tutkimuksen toteutuksen ja tutkimustulosten muodostamisen kannalta. (Viikki-Ripatti 2007, 23.)

Omalta osalta sisällytin tämän ns. värianalyysin tähän lopulliseen tutkimukseen. Värianalyysin tekemällä testasin omia valmiuksia aineiston analysointiin ja kehitin kykyjäni aloittelevana tutkijana. Aineistolähtöisessä laadullisessa tutkimuksessahan tutkijan on oltava valmis tarkistamaan ja sopeuttamaan metodinsa aineistolähtöisesti, eikä pakottaa aineistoa muotoutumaan menetelmäänsä.

7.4 Aineistosta esille nousevat sisältöalue-ehdotelmat

Ajallisesti pidin tätä vaihetta ennen täydellistä taukoa noin 3-4kk. En koskenut tutkimusaineistoon. Loppuvuodesta 2009 tulostin puhtaaksi kirjoitetut liuskat uuteen kansioon. Aivan kuin edelliselläkin kerralla joka toinen sivu oli tyhjä ja joka toisella sivulla oli yksi liuska vanhin tekstiä. Tällä kertaa toimin aivan kuin aiemmin, poimin tekstistä esille nousevia väljiä yksilötason sisältöalue-ehdotelmia. Ensimmäisen kansion valmistuessa huomasin tarkastelevani aineistoa huomattavasti avoimemmin mielin kuin ns. värianalyysia aloittaessani.

Toistin vaiheen vielä kahteen kertaan. Poimin tekstistä yksittäisiä asioita ympäröimällä sanoja ja asiakokonaisuuksia sekä niihin liittyviä viittauksia. Lisäksi kirjoitin nämä huomioni viereisille tyhjille sivuille. Kansio muistutti valmiina enemmänkin värityskirjaa, kuin tutkimusmateriaalia. Sama ilmiö toistui kuin aiemmallaakin kerralla, joistakin liuskoista nousi enemmän väljiä sisältöalue-ehdotelmia kuin toisista. Kirjoittajienkin välillä oli eroja. Toiset kirjoittivat hyvin monista asioista ja toiset tyytyivät hyvin neutraaliin kuvaelmaan rikosprosessista, ilman erityisesti painotettuja aiheita, tai kokemuksia.

Toinen ja kolmas eli tässä vaiheessa viimeinen kansio valmistui alkuvuodesta 2010 tammikuuhelmikuussa. Vertaamalla kansioita keskenään huomasin, että aineistosta nousee joka vaiheessa hiukan vähemmän sisältöalue-ehdotelmia. Ensimmäisessä vaiheessa jokaiseen lauseeseen tuntui kätkeytyvän joku suurempi merkitys, mutta kolmannessa ja viimeisessä kansiossa esille nousee lukumääräisesti vähemmän asioita. Kolmannessa kansiossa sisältöalue-ehdotelmat vaikuttavat kuitenkin olevan huomattavasti paremmin jäsenneiltyjä. Uskon paremmin jäsenneiltyjen ehdotelmien olevan merkityksellisempiä tutkittavan ilmiön kannalta.

7.5 Aineistosta esille nousevat merkitysverkostoehdotelmat

Tutkimukseen osallistuneet vangit viittasivat kertomuksillaan tiettyihin toistuviin teemoihin. Muodostaessani sisältöalue-ehdotelmien pohjalta yleistä merkitysverkostoa käsittelin aineistoa yhä alkuperäisessä kirjoitusasussa. Merkitysverkostot yhdistävät yksilöiden kokemuksista muodostetut sisältöalue-ehdotelmat yleiseksi tiedoksi ilmiöstä. Tässä yhteydessä kuvaan muutamia merkitysverkostoehdotelmia. Vankien kirjoituksista tehdyt poiminnat on kirjoitettu alkuperäisessä muodossa. Tutkimukseen osallistuneet kuusi vankia henkilöidään käyttämällä numero ja kirjain koodia K1-K6 (kirjoittaja yksi - kirjoittaja kuusi). Järjestysnumerot eri kirjoittajille on valittu täysin sattumanvaraisesti ennen ensimmäistä analyysivaihetta. Koodi pysyy saman läpi tutkimuksen. Suorat viittaukset vankien lausumiin on kirjoitettu kursivoituna.

7.5.1 Esitutinnan asiallisuus

Kirjoituksissa kuvataan esitutkintaa liittyvää kokemusta suhteellisen positiivisesta näkökulmasta. Tai sitten kirjoittajat asettavat itsensä ulkopuoliseen asemaan ja kertovat hyvin faktamuotoisesti kuinka esitutkinta eteni. Omien kokemusten kuvaukset jäävät vähäisemmiksi, verrattuna esim. oikeudenkäynti- tai vankeusvaiheeseen.

Kokemusta kuvattiin vankien teksteissä muun muassa näin;

K1 ”Esitutkina oli asiallista, kuten aina. Minua kuulusteltiin asiallisesti.”

K2 ”Poliisi kertoi mistä on kysymys. Poliisilaitoksella olin 2vrk, jona aikana minua kuulusteltiin asiallisesti. Kerroin asiat ilman asianajajaa.”

K6 ”Poliisit saapuivat yllättäen, mutta minä otin asian rauhallisesti, tästä menen eteenpäin. Poliisi käyttäytyi muuten asiallisesti, ei uhkaillut eikä tarttunut kiinni. Odottelin vaan koska sitä pääsee pois.”

Lähes kaikki kuvasivat esitutkintaa asialliseksi, tai kirjoittivat ainakin kokeneensa, että saivat selvitettyä oman osansa rikokseksi epäilystä tapahtumasta esitutinnan aikana.

7.5.2 Oikeudenkäyntiin liittyviä kokemuksia

Esitutkintaan suhtauduttiin näennäisen rauhallisesti. Oikeudenkäyntivaiheen kokemuksia kuvataan hyvin värikkäästi. Oikeudentajua ja kansalaisten asemaa oikeudenkäynnissä tarkastellaan, sekä kuvataan hyvin henkilökohtaisesta näkökulmasta ja kokemukset ovat osin täysin päinvastaisia kuin esitutkintaan liittyvät.

Ohessa muutama lainaus vankien kokemuksista oikeussalissa ja oikeudenkäynnistä sekä tuomion julistamisesta;

K1 ”Olisin voinut esittää puolustukseksi asioita, mutta silloin olisin joutunut toista syyttämään, jonka olisin kokenut vääränä ja halpamaisena käytöksenä.”

K4 ”Todistaja kertoi tuomarille, ettei ollut nähnyt tai kuullut mitään. Kummasakaan tapauksessa ei minun dna:ta löytynyt.”

Kirjoittajat kuvaavat kokeneensa oikeudenkäynnin epäoikeudenmukaisena ja heidän näkökantansa, tai lausuntojensa todistusarvon hyvin vähäiseksi, tai täysin merkityksettömäksi. Toi-

saalta osassa kertomuksista nousee esille myös tyytymättömyyden rinnalle tyytyminen tuomi-
oon ja haluttomuus puolustautua oikeudenkäynnin aikana.

7.5.3 Yksilö eristäytyy vankeudessa

Näin tutkimukseen osallistuneet kuvasivat yksinäisyyttä vankeudessa, tässä on lyhyt kokoelma
irtonaisia ajatuksia siitä millaisena vangit ovat vankeuteen liittyvän yksinäisyyden kokeneet;

K1 ”Elän tämän vankeusajan vain oman pääni sisällä ja otan sen luostarikoke-
muksena. Vapautan sieluni ja ajatukseni vasta kun portit aukeavat.”

K3 ”Vankeusaika on ollut ahdistava kokemus heti alusta ja vaikutukset on näky-
ny lähinnä ”eristäytymisenä” eli haluan olla paljon omassa rauhassa.”

K6 ”Ensikertalaiselle tämä vastaanotto oli rutiinihommaa. Multa ei kysytty mi-
tään ja sanotaan mitä tehdään. Siviilissä jo valmistelin itseäni tähän tilantee-
seen.”

Tutkimukseen osallistuvat viittasivat erilaisin kuvaelmin hyvin yksiselitteisesti yksilön ase-
maan vankeudessa ja elämänhallinnan menettämiseen. Toiset kertoivat tähän kokemukseen
vaikuttaneen enemmän oma halu ja toiset kokevat samankaltaisen tilanteen johtuvan viran-
omaisten toiminnasta. Vankilassa elämänrytmi on viranomaisten määrittelemä. Erinäisistä
syistä johtuen vangit kokevat elävänsä jonkinlaisessa yksinäisyydessä.

7.5.4 Vapautumiseen liittyviä merkitysverkostoehdotelmia

Vapautumiseen liittyvät kertomukset ja tuntemukset asettuvat jokseenkin yhdenmukaiseen
muotoon. Vapautumiseen liittyy joko toive entisen elämän jatkumisesta, tai sitten vangit
kokevat tulevaisuuteen liittyvän useita avoimia kysymyksiä;

K1 ”En koe että vankeusaikani olisi sovittanut tekojani. Lähden tilanteesta nol-
la, joka on mielestäni vain hyvä asia. Ikään kuin uudestaan lapsena, illuusioiden
takaisin saaneena. Soimaan itseäni loputtomasti, muistaakseni elää lopun elä-
mäni edes hiukan parempana ihmisenä.”

K3 ”Kyllä vankeustuomio vaikuttaa ainakin työn saantiin. Tuomion aikana elä-
män arvoni ovat uudistuneet. Veikkaan, että vapauduttuani elämäni jatkuu
melko normaalisti pieniä poikkeuksia saattaa esiintyä.”

K4 ”Tuomio ei vaikuta tulevaisuuteeni mitenkään. Vapauduttuani vankilasta minä palaan työpaikkaani.”

K5 ”Tsemppaan eteenpäin ja yritän saada taloustilanteeni kuntoon.”

K6 ”Se on vähän niinku arvuuttelua, tällöinen tuli puheeksi avovaimon kanssa, hänellä on tällöinen toivomus että saatais asua rauhassa. Sitä minäkin sanon. Ilmeisesti elän samalla tavalla kuin ennenkin. Vankeusasia ei ole vaikuttanut mun elämään mitenkään.”

Tässä vaiheessa tutkimusta tutkimusaineisto osoittaa hyvin selkeästi, että vankeuden aikana koetaan, tai ainakin toivotaan elämän jatkuvan vapautumisen jälkeen samanlaisena kuin ennen vankeutta. Kaikki kirjoittajat viittaavat, ettei vankeus itsessään vaikuta heidän elämäänsä tulevaisuudessa. Jos jostakin ilmenee epävarmuutta, niin silloin kirjoittaja viittaa lähinnä työelämään liittyviin seikkoihin.

7.6 Tutkimusaineisto jaetaan merkitysyksiköihin

Aiemmat vaiheet olivat osa omaa sovellustani ns. Giorgin menetelmästä. Tarkastelin aineistoa alkuperäisessä kirjoitusasussa ja nostin esille tekstistä väljästi esille nousevat sisältöalueehdotelmia ja muodostin niiden pohjalta merkitysverkostoehdotelmia. Nyt aineisto jaetaan tarkempiin merkitysyksiköihin. Käytännössä toimin aivan samoin kuin vaiheessa kaksi sisältöalueehdotelmien muodostaminen.

Kertaan kuitenkin vielä metodini vaiheen. Litteroidusta tekstistä poimin ilmiön kannalta olennaisen, sellaisenaan merkitykseltään ymmärrettävän asian. Käytännössä otin käyttöön ns. neljännen kansion. Merkitysyksiköt noudattelivat hyvin pitkälti samoja teemoja kuin edellisen vaiheen viimeinen eli kolmas kansion. Saatoinkin katsoa, etten enää vaiheita toistamalla pääse merkittävästi lähemmäksi vankien kokemusten sisältöä ja olemusta. Tästä johtuen oletan esiyymmärrykseen ja hermeneuttiseen kehään liittyen, että saavutin vaiheen jossa esiyymmärrykseni ei enää kehity tätä samaista aineistoa tutkimalla.

7.7 Merkitysyksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle

Merkitysyksiköiden muuntaminen tutkijan kielelle tarkoittaa, että käänsin kaikki alkuperäisessä kieliasussa olevat omat huomioni ja tulkintani vankien kokemuksesta yleiselle kielelle. Ohessa on muutama esimerkki kuinka tämä käytännössä muuttaa ilmiön olemusta.

Vanki kuvaa kokemustaan oikeudenkäynnistä seuraavasti;

K1 En esittänyt lieventäviä asianhaaroja, vaikka toki niitä olisi löytynyt ja jos olisin itseäni puolustanut, niin olisin joutunut toista syyttämään, jonka olisin kokenut vääränä ja halpamaisena käytöksenä

K1 En esittänyt lieventäviä asianhaaroja, vaikka niitä olisi ollut. Itseni puolustaminen olisi vaatinut toisen syyttämistä ja tämän olisin kokenut vääränä tekona, sekä ala-arvoisena käytöksenä.

Tuomion julistamiseen liittyvä kokemus;

K2 ”Kun tuomio julistettiin ja lehdessä oikein nimen kera, oli todella vaikea liikkua ihmisten ilmoilla. Tuntui kuin kaikki tuntis minut, mutta minä en heittä.”

K2 Kun tuomioni ja nimeni julkaistiin lehdessä, koin todella vaikeaksi julkisella paikalla liikkumisen. Tuntui kuin kaikki olisivat tunteneet minut, vaikken tuntenut heitä.

Kuvaus vankeudesta ahdistavana kokemuksena;

K3 ”Vankeusaika on ollut ahdistava kokemus heti alusta ja vaikutukset näkyvät ”eristäytymisenä” eli haluan olla paljon omassa rauhassa.”

K3 Vankeusaika on ollut ahdistava kokemus vankeuden alusta alkaen ja vankeuden vaikutukset näkyvät halunani eristäytyä ja haluna olla paljon omassa rauhassa.

Tulevaisuutta kuvataan eräässä yhteydessä seuraavasti;

K2 ”Motto: ajatelkoot muut mitä ajattelee, minä tiedän mitä olen tehnyt ja tekemättä jättänyt.”

K2 Mottoni: Muut voivat ajatella mitä haluavat, minä tiedän mitä olen tehnyt, tai jättänyt tekemättä.

7.8 Yksilökohtainen merkitysverkosto

Metsäsuurosen näkemyksen mukaan kokemusta ei ole luontevaa tutkia sirpaleisena, vaan kyseessä on merkitystihentymä. Tämä voi toisaalta häivyttää niiden alkuperäistä luonnetta, joten on tärkeää säilyttää kokemuksen erilaiset yksiköt yhteydessä niiden laajempaan yhteyteen. (Metsämuuronen 2006,179.)

Koostin yksilötasolla toisiinsa liittyvistä asioista yhtenäisen kokonaisuuden eli rajasin kokemukseen liittyvän merkitystihentymän. Merkitystihentymä käsittämään vain ne asiat, joilla

katsoin olevan merkitystä tutkittavan ilmiön kannalta. Merkitystihentymä voi muodostua yksittäisistä sanoista, tai lauseista, tai laajemmista kokonaisuuksista, jotka liittyvät yhteen ja samaan ilmiöön.

7.9 Yleisen merkitysrakenteen muodostaminen

Tässä lopullisessa vaiheessa törmäsin ongelmaan, jossa eri lähteistä riippuen samaa vaihetta kuvattiin eri nimityksellä tekstissä sekä siitä esitetyissä kaavioissa. Omassa tutkimuksessani katson parhaaksi yhdistää eri tietolähteet. Selkeyttääkseni menetelmääni sekä lukijalle, että itselleni, niin käytän tästä vaiheesta nimitystä yleisen merkitysrakenteen muodostaminen. Tätä asiaa sivuttiin jo tutkimusmenetelmän taustaa käsittelevässä osiossa.

Vaikka olenkin nimennyt tämän vaiheen eri tavoin, kyseessä on kuitenkin täysin sama vaihe mitä esim. Viikki-Ripatti kuvaa omassa tutkimuksessaan seuraavasti; yleinen merkitysverkosto rakentuu kaikille yksityiskohtaisille merkitysverkostoille yhteisistä ydinmerkityksistä (Viikki-Ripatti 2007 s.36).

Yleinen merkitysrakenne muodostuu kokoamalla yksilötason merkitysverkostoissa esiintyvät toisiinsa liittyvät tiedot yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tässä vaiheessa osa kokemuksien kuvauksista menettää merkityksensä, mikäli vain yksittäinen vanki on kertonut kokemuksensa. Toisaalta mikäli vain yksi tutkimukseen osallistunut on kokenut hyvin vahvasti tietyn asian, niin tällöin kokemus voidaan tuoda esille tutkimustuloksissa. Muiden tutkimukseen osallistuneiden vankien kokemukset saattavat tukea yksitaiseen kuvaukseen liittyvää ilmiötä sitä erikseen painottamatta tai suoraan mainitsemalla.

Merkitysrakenteen muodostuessa hahmottuivat myös tutkimustulosten pääsuunnat. Vangit kokivat esitutkinnan näennäisen asiallisena, heidän kokemana rikosepäily ei saa heitä myöntämään, tai kiistämään mahdollista syyllisyyttä. Kokemuksista heijastuu olettama väkivallan kohteeksi joutumisesta, vaikei kukaan olekaan kokenut tuon uhkan toteutumista.

Oikeudenkäyntiä kuvataan ja koetaan lähinnä muodollisuudeksi, jossa ei huomioida kuin syyttäjän näkemys tapahtumasta. Todisteiden merkitys koetaan vähäiseksi usean kirjoittajan toimesta. Tuomion laatuun ei oteta kantaa kuin yksittäistapauksissa. Lainmukainen valitusprosessi oikeuden ratkaisusta koetaan heikkona mahdollisuutena saada omakohtaista oikeutta.

Vankilassa fyysinen ja psyykinen ympäristö saa vangit sulkeutumaan omaan itseensä. Viranomaisten toimet eivät huomioi yksilöitä, mutta toisaalta vain harva kirjoittaja toteaa kohtelun olleen muuta kuin tasapuolista. Tältä osin kokemukset viranomaisten toimista ovat yhteneväiset esitutkintaan liittyvien kokemusten kanssa. Vankilaan ympäristönä liitetään ahdis-

tuneisuutta ja väkivallan pelkoa. Ahdistuneisuus heijastuu haluna eristäytyä, tai pelkona muita kohtaan. Yksi kirjoittaja kokee olonsa uhatuksi vankilassa ja hän kertoo joutuneensa uhkailun kohteeksi. Suurin osa muista kirjoittajista tyytyy kuvaamaan lähiympäristöä, vankilan yksittäistä osastoa turvalliseksi, tai he eivät viittaa turvallisuuteen ollenkaan.

Kokemusten kuvauksista käy ilmi, etteivät vangit sopeudu tai tunne sidonnaisuutta muihin vankeihin. Muutamissa kuvauksissa todetaan hyvin suoraan, etteivät nämä henkilöt koe olevansa sellaisessa seurassa vankilassa johon he voisivat suhtautua edes neutraalisti. Tietyllä tavalla henkilöt kokevat olevansa erilaisia kuin muut vangit. Muut vangit saatetaan kokea uhkaavina, väkivaltaisina, alempiarvoisina, älyllisesti tai sosiaaliselta asemaltaan heikompina.

Kaikkiaan viittaukset vankilaan elinympäristönä ja siihen sopeutumisesta, tai oikeastaan yksilötason sopeutumattomuudesta vankeuteen, heijastuvat voimakkaimmin viittauksista yksinäisyyteen. Kokemuksistaan kirjoittaneet vangit keskittyvät vankeudessa lähinnä omaan elämänsä. Tähän aiheeseen liittyvät kokemusten kuvaukset esiintyvät narratiiveissa kaikkein yleisimmin.

Tutkimukseen osallistuneet vangit kokivat vankeudella tai tuomiolla oleva vain vähäistä merkitystä omassa elämässä. He kokevat vankeuden olevan ohimenevä elämänvaihe. Pääsääntöisesti he kokevat, tai uskovat tuomion jälkeen palaavansa takaisin lähes muuttumattomana säilyneeseen elämäntilanteeseen.

Rikosprosessin vaikutuksia vankilan ulkopuolelle jääneeseen elämään kuvataan hyvin ohuesti. Perhesidonnaisuutta tai ystäviä mainitaan hyvin harvoin, itse asiassa vain kolme kirjoittajista tarkastelee tätä elämän osa-aluetta tarkemmin. Heidän mielestä mikään heidän omassa elämäntilanteessa ei ole muuttunut ennen, tai jälkeen vankeutta.

8 Tutkimustulokset

Tutkimustulokset asettuivat lopulliseen muotonsa vertaamalla merkitysrakennetta menetelmäni kolmannessa vaiheessa muodostettuihin merkitysverkostoehdotelmiin. Kiinnitin huomio ni seikkoihin mahdollisiin ristiriitaisuuksiin. Tällaisia ristiriitaisuuksia ei kuitenkaan ilmennyt, vaan merkitysverkostoehdotelmat kohtasivat hyvin yleisen tason merkitysverkoston. Pienet eroavaisuudet liittyivät tutkijan kielelle kirjoitetun merkitysrakenteen ja merkitysverkostoehdotelmien kieliensuun yksityiskohtiin.

Muutamiin merkitysverkostoehdotelmiin ei kuitenkaan löytynyt yleisempää sidonnaisuutta. Tällaiset merkitysverkostoehdotelmat jäävät lopullisten tutkimustulosten ulkopuolelle. Lopulliset tutkimustulokset käydään läpi vaiheittain.

Tutkimustuloksissa esiintyvät viittaukset vankien kuvauksiin heidän kokemuksista on kirjoitettu pääsääntöisesti yleiskielelle muutettuna, eräissä tapauksissa vankien käyttämät kielikuvat on säilytetty alkuperäisissä muodoissa. Kaikki tunnistamisen mahdollistavat viittaukset henkilöisyyksiin tai paikkoihin on poistettu.

Tutkimustuloksina seksuaalirikoksesta ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeuteen tuomittujen kokemukset rikosprosessista ja vankeudesta ovat vain tähän tutkimukseen osallistuneiden vankien kokemuksia. Tulokset perustuvat vain vankien kirjoittamiin kertomuksiin omista kokemuksistaan ja tutkimusmenetelmäni asettamiin rajoituksiin. Kertomuksissa mahdollisesti esiintyviä viittauksia yksityiskohtiin ei ole tarkastettu.

9 Esitutkinta rikoksesta epäiltynä

Tutkimustuloksien esitys aloitetaan esitutkintavaiheesta. Tässä vaiheessa tutkimukseen osallistuneet ovat olleet rikoksesta epäilyn asemassa. Tutkimustulokset jakautuvat kahteen osaan. Kokemukset liittyvät yksilön oikeudellisen aseman muutokseen ja tutkintaviranomaisen toimintaan liittyvinä ennakkokäsityksinä, eli esiymmärrykseen pohjautuvana olettamuksena.

9.1 Esitutkinta koetaan yllätyksenä

Esitutkinta ja siihen liittyvä epäily rikokseen syylistymisestä koetaan hyvin samankaltaisesti. Tutkimukseen osallistuneet kokivat kokonaisuudessaan esitutkinnan ennen kaikkea yllättävänä.

K2 ”Poliisit tulivat kotoani hakemaan poliisilaitokselle. Poliisi kertoi mitä asia koskee. Olin hyvin hämmästynyt tilanteesta.”

K4 ”Kuulustelu oli puolitoista kuukautta tapauksen jälkeen. Ilmoitusta ei ollut tehty aiemmin.”

Esitutkintaviranomainen nouti kuulusteltavat yleensä heidän omista kodeistaan, toiset vastajista aloittavat kertomuksensa rikosprosessiin liittyvistä kokemuksista kuitenkin ajallisesti tarkasteltuna vasta siitä vaiheesta kun he ovat jo kuulusteltavana poliisilaitoksella. Rikosprosessiin liittyvä esitutkinta on kuitenkin todennäköisesti käynnistynyt aiemmin, jo ennen kuin rikoksesta epäilty henkilö päätetään viranomaisen toimesta noutaa kuultavaksi.

Asianomistaja tai ulkopuolinen henkilö on tehnyt rikosilmoituksen tai viranomainen on valvontatehtävissään tehnyt havainnon, jonka perusteella esitutkinta on käynnistetty. Esitutkintavi-

ranomaisella on velvollisuus selvittää mahdollinen rikostapahtuma (Helminen 2007 s.170). Hankkiakseen selvityksen esitutkintaviranomainen voi noutaa tai pidättää rikoksesta epäilyn henkilön (Helminen 2007 s.255). Tutkinnanjohtaja päättää millaisiin toimenpiteisiin esitutkinnassa ryhdytään (Hirvelä 2006 s.110).

9.2 Esitutkinnan asiallisuus ja väkivallan pelko

Esitutkintaviranomaisen ja rikoksesta epäilyn ensikohtaamisen jälkeen alkuhämmennys tasaantuu. Kuulusteltavana ollessaan tutkimukseen osallistuneet kokivat saaneensa tilaisuuden selvittää tapahtumia joista heitä epäillään. Kaikki vastaajat kokivat poliisin toimineen ennen kaikkea asiallisesti.

K1 ”Esitutkinta oli asiallista poliisin taholta, kuten aina. En esittänyt lieventäviä asianhaaroja, vaikka toki niitä olisi löytynyt.”

K3 ”Esitutkinnan aikana sain hyvää ja asiallista kohtelua.”

Poliisin voidaan katsoa noudattaneen esitutkinnasta asetettua lakia. Rikoksesta epäiltyä on kohdeltava poliisilain 2§ mukaan asiallisesti ja puolueettomasti.

Vangit kirjoittivat narratiiveissa mitä he kertoivat poliisille tapahtumista, tai tyytyivät vain toteamaan kuinka kuulustelut sujuivat yleisellä tasolla. Vastaajat kokivat esitutkinnassa esittämien seikkojen tukevan heidän syyttömyyttään. Rikosprosessin jatkumisen koettiin johtuvan enemmänkin muista syistä, kuin heidän mahdollisesta syyllistymisestä rikokseen.

K2 ”Tämä syyttäjä nosti sitten syytteen minua vastaan.”

K4 ”Minulle kerrottiin, että mennään käräjäoikeuteen. Se oli uusi asia. KO vapautti minut, olin vapaalla jalalla koko oikeudenkäynnin ajan. Elämä jatkui kuin ennenkin.”

Esitutkinnan päätyttyä rikosprosessi etenee syyteharkintaan. Esitutkintalain 43§ mukaan tästä poiketaan, mikäli esitutkinnan aikana on käynyt ilmi, ettei rikosta ole tapahtunut, tai ettei asiassa voida nostaa syytettä ketään vastaan. Virallisen syyttäjän on nostettava syyte rikosasian oikeudenkäynnistä säädetyn lain 1 luvun 6§ mukaan, kun on olemassa todennäköisiä syytä rikoksesta epäilyn syyllisyyden tueksi.

Kuulusteltavana ollessaan poliisin toiminta koettiin asialliseksi, mutta osa tutkimukseen osallistuista viittaa kertomuksissaan selkeästi tietynasteiseen väkivallan pelkoon. Väkivallan koh-

teeksi joutumisen pelkoon viittasi myös muutamien vastaajien painotuksen toimien asiallisuudesta tai siihen liittyvät muut asiayhteydet.

K6 ”Poliisi käyttäytyi muuten asiallisesti, ei mitään uhkailua tai mitään kiinnittämisiä. Olen sopeutuvainen ihminen, mulle ei tullut mitään paniikkeja.”

Kaksi tutkimukseen osallistunutta painottaa, ettei poliisi kohdistanut heihin voimakeinoja tai väkivaltaa. He kertoivat käyttäytyneensä itse rauhallisesti ja tämän mahdollisesti vaikuttaneen myös poliisien käyttäytymiseen. Yksi mainitsee poliisien olleen asiallisia, kuten aina. Näiden seikkojen katson viittaavan ennalta muodostettuun mielikuvaan. Tutkimukseen osallistuneet ovat ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja, tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, etteivätkö he olisi aiemmin syyllistyneet lievempiin rikoksiin, tai rikkomuksiin. Kenties he ovat kohdanneet aiemmin virkatehtävissä olleita poliiseja, tai ehkä he olettavat joutuvansa jo mahdollisen rikosepäilyn takia väkivallan kohteeksi.

10 Oikeudenkäynnissä vastaajana

Esitutinnan aikana tutkimukseen osallistuneet kokivat saaneensa selvittää esitutkintaviranomaisille mitä on oikeasti tapahtunut. Lisäksi he kokivat mm. kuulustelujen lyhyen keston tai muun seikan johdosta, ettei heitä tulla syyttämään oikeudessa. Oikeudenkäyntiin liittyy pääsääntöisesti negatiivisia kokemuksia. He kokivat, ettei oikeudenkäynnissä puolustettu heidän oikeuksiansa. Hyvin vahvana ilmenevät kokemukset tuomion puutteellisista perusteista. Toisaalta muutamissa kokemuksissa tuomitut kuvaavat, etteivät he edes halunneet puolustautua oikeudenkäynnin aikana.

10.1 Kokemus epäoikeudenmukaisuudesta

Oikeudenkäynnissä vastaajana ja syytettynä ollessaan tutkimukseen osallistuneet kokivat koko oikeusjärjestelyn olevan epäoikeudenmukainen.

K3 ”Kohdallani jätettiin olennaisia todisteita pois oikeudenkäynnistä. Tuomio perustui oletuksiin ja todistajia lauseita ei kuunneltu. Koin heti alkuun luottamuspulaa oikeuslaitosta kohtaan.”

K4 ”Minun väitettiin olleen syyllinen myös toiseen tekoon. Todistaja kertoi, ettei ole nähnyt tai kuullut mitään tekoon liittyvään. Kummassakaan tapauksessa minun DNA:ta ei löytynyt.”

K6 ”Sanotaan vaikka näin. Oikeudenkäynti järjestetään suljetuin ovin. Kun kuuntelee asianomaisen kertomaa, mistä minua syytetään. Ajatus mistä hän kertoo, menee minusta ihmeellisesti, kun hän tuo sen niin raa’asti esille. Todistajat tulivat yksitellen. He eivät ole tietoisia lukuisuudesta tai raakuudesta. He eivät kertoneet näistä lainkaan. Kuulosti ihmeelliseltä.”

Tässä esitettyinä oli vain osa tutkimukseen osallistuneiden näkemyksistä ja kokemuksista oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynti koetaan epäoikeudenmukaisena prosessina jossa vain heidän kannaltaan negatiiviset asiat saivat osakseen oikeuden huomion.

Oikeudenkäynnin ja pääkäsittelyn tarkoituksena on hankkia asian ratkaisemiseksi tarvittavat perusteet ja aineisto. Pääkäsittelyssä noudatetaan lakia rikosasian käsittelystä. Asianesittelyvaiheessa sekä syyttäjälle, että asianomistaja perustelevat kantansa. Vastaajalle annetaan mahdollisuus esittää oma kantansa. Osapuolia on kuultava ja otettava vastaan todistelu (Helminen 2007 s.99).

K1 ”Olisin joutunut toista syyttämään, jonka olisin kokenut vääränä ja halpamaisena käytöksenä.”

Yksi tutkimukseen osallistuneista ei halunnut puolustautua lainkaan oikeudenkäynnin aikana. Kaikki saivat kuitenkin syytettynä ollessaan mahdollisuuden puolustautua oikeudenkäynnin aikana. Kokemuksena epäoikeudenmukaisuus saattaa johtua siitä, että syytettynä olleet suhtautuivat oikeudenkäyntiin vakavasti. Samalla he kokivat kuitenkin oikeuden sivuuttavan heidän syyttömyyttä puoltavat seikat.

K6 ”Kuulin kun eteisessä istuessani asianosaiset naureskelivat. Ihmettelin kun oikeustalossa voidaan näin käyttäytyä. Puhutaan vakavia asioita.”

10.2 Epäoikeudenmukainen tuomio ja sen hyväksyminen

Syytettynä ollessaan tutkimukseen osallistuneet olivat saaneet mahdollisuuden puolustautua. Yksi syytettynä olleista kertoi kokeneensa, ettei halunnut millään tavoin puolustautua. Kokonaisuutena tarkastellen päällimmäisen kokemuksena oli oikeudenkäynnin epäoikeudenmukaisuus. Tuomionjulistamisvaihe ei muuta tuota kokemusta.

Kun tuomioistuin on todennut rikoksen tuleen näytetyksi toteen ja tehnyt ratkaisunsa tekoon sovellettavasta tunnusmerkistöstä ja sen törkeysasteesta, seuraa päätös rangaistuksen lajista ja määrästä (Hirvelä 2006 s.524).

K2 ”Tuomio oli kohtuuton. Päätimme valittaa. Hovi katsoi, että rikos on pahempi ja korotti tuomiota.”

K4 ”Tuomarin mielestä olin rikokseen syyllinen.”

K6” ...asianomaiset lähtivät viemään asiaa hovioikeuteen. Haluavatko he vankeustuomion vai lisää rahaa? Ylisuurenneltuja asioita.”

Tuomion julistamiseen liittyvät kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta liittyvät myös eri oikeusasteisiin. Riippumatta oikeusasteesta lopullisen ratkaisun julistaminen koetaan epäoikeudenmukaisen oikeudenkäynnin huipentumana. Esitutinnan aikana ja kuulusteluissahan he olivat jo kertoneet mitä oikeasti tapahtui, tai ei tapahtunut.

Hyvin harvassa yhteydessä tutkimukseen osallistuneet olivat itse asiassa ottavat kantaa syyllisyys kysymyksiin. Varsinaisesti tekoa ei kiistetä, kuin muutaman vastaajan osalta, lähinnä vastaajat ovat tyrmistyneitä siitä kuinka teosta, tai teoista otetaan huomioon vain toisen osapuolen esittämät lausunnot. Tapauksissa missä oikeus katsoo teon toistuneen, vangit eivät yhdy oikeuden näkemykseen, tai ainakaan teon luonteeseen rikoksena.

K1 ”En halua käsitellä tätä elämänvaihetta tunteella, olisi liian tuskallista.”

Tähän yhden vangin lausumaan kiteytyy koko oikeudenkäyntivaihe.

Tutkimuksen aikaisemmassa vaiheessa, aineistosta väljästi nousevat yleiset merkitysverkostoehdotelmat, olin kuvannut kokemusta sanalla ”martyyri”. Tutkimukseen osallistuneet kokivat, että oikeus on tuominnut heidät ja he suorittavat tuomionsa noudattaakseen lakia tuomion osalta, ei siksi että he olisivat syyllistyneet rikokseen.

11 Vankeusrangaistuksen kokeminen

Tuomion julistamisen jälkeen rikosprosessi etenee tuomittujen osalta ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanovaiheeseen. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on tarkoin laissa säädelty. Yksilötasolla ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeuteen tuomitut joutuvat kohtaamaan vankilan arjen. Yksilö menettää fyysisen vapauden. Tutkimukseen osallistuneet kuvasivat kokemuksiaan hyvin monista eri näkökulmista. Keskeisimpinä kokemuksina esille nousi vankeuden pakko, itsemääräämisoikeuden menettäminen, yksinäisyys, sopeutumattomuus ja pelot.

11.1 Vankeuden pakko

Vankilaan saavutaan omatoimisesti, vaikka se tuomio koettiin vääräksi. Tutkimukseen osallistuvat ovat vankilassa ensimmäistä kertaa. Osa viittaa suoraan siihen tosiseikkaan, että he ovat saapuneet vankilaan itse, ilman pienintäkään aikomusta vältellä rangaistuksen täytäntöönpanoa.

K4 ”Tulin itse vankilaan suoraan töistä.”

K6 ”Tänne on tultava lain mukaan, ei auta mikään.”

11.2 Itsemääräämisoikeuden menettäminen

Viranomaisten toimien keskeisyys vankilassa koetaan oman yksilöllisyyteen ja itsemääräämisoikeuden menetyksenä. Vangit kokevat, että kaikkeen pitää kysyä lupa, tai odottaa tiettyjä kellonaikoja. Vankilan päiväjärjestys ja siihen kuluva rutiinit pakottavat luopumaan osittain oman elämän hallinnasta.

K1 ”Elän tämän vankeusajan vain oman pään sisällä.”

K4 ”Täällä opetetaan olemaan laiska, päivät vain makaa.”

K6 ”Hiukan enemmän haluaisin vapautta, mutta ei sitä anneta, kaikkia kohdellaan tasavertaisesti. Multa ei kysytä mitään, sanovat mitä milloinkin tehdään.”

Yksilö kokee vankeuden vaikutukset omista lähtökohdistaan. Vankilassa toimintaa ohjaa kuitenkin laki vankeuslaki. Jotta vankeusaika olisi turvallinen ja tasapuolinen on viranomaisten puuttuttava osittain myös yksilön oikeuksiin. Virkamiehen on suoritettava tehtävänsä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. (Vankeuslaki.)

Tutkimukseen osallistuneiden vankien kokemusten kuvaukset sisältävät vain vähän viittauksia vankilan viranomaisiin. Vangit kuitenkin kokevat, että heidän toimiaan säädellään ja valvotaan;

K6 ”Kyllä mä tiedän että mua seurataan. Kuinka käyttäydyn... en tiedä, mutta ajattelen.”

11.3 Sopeutumattomuus vankilaan

Vankilassa yksilön elinpiiri rajoittuu vankilan määrittelemiin puitteisiin. Käytännössä tämä fyysisen vapauden rajoittaminen ei kuitenkaan johda siihen, että vangit kokisivat sopeutuvansa vankila ympäristöön.

K1 ”Otan tämän luostarikokemuksena. Vankila on henkinen tyhjiö. Lukeminen on mahdotonta. Toiset vangit katselevat televisiota, tai kuuntelevat etnistä moskaa tai Paula Koivuniemeä. Asiallinen keskustelu on mahdotonta lapsenmiehisessä ilmapiirissä.”

K2 ”Täytyisi olla erillinen yhden miehen selli. Vankilasta on tehty logistiikka-keskus. Voi virua matkasellissä jopa viikkoja, se syö miestä jos mikä.”

K3 ”Itsetunto on saanut kolauksen.”

Suurin osa vangeista kokee, etteivät he kuulu muiden vankien joukkoon, eivätkä he edes halua sopeutua vankilan olosuhteisiin. Muutama vangeista haluaisi siirron avolaitokseen, mutta niissäkin tapauksissa on kyse osittain vain mieluisempien työmahdollisuuksien tai perheen tapaamiseen liittyvät järjestelyt.

11.4 Yksinäisyys

Jo sisältöalue-ehdotelmina, sekä merkitysverkostoehdotelmana vankien kokemukset yksinäisyydestä nousivat aineistosta esille vähintään yhtä selvästi, kuin kokemukset oikeuden epäoikeudenmukaisuudesta ja sopeutumattomuudesta vankila ympäristöön. Tutkimusaineistossa vain yksi kokemuksiaan kuvaava vanki viittasi seikkaan, jonka mukaan hän tunsi toisen vankilassa olleen henkilön. Muut eivät indikoineet millään tasolla esim. ystävyys-suhteita muiden vankien kanssa.

Tutkimukseen osallistuneet eivät katso samaistuvansa muihin vankeihin ja he kokevat olonsa osin ahdistuneeksi. Tämä tuli esille jo vankilaan sopeutumattomuutta käsittelevissä kommentteissa. Kun yksilöt eivät sopeudu ympäristöön ja kokevat osittain menettäneensä myös itsemääräämisoikeutensa, he keskittyvät vain itseensä. Turvatakseen viimeiset yksilöllisyyteensä ja itsenäisyyteensä liittyvät vaikutusmahdollisuudet vangit eristäytyvät enemmän muista ja keskittyvät elämään yksinäisyydessä. Kokemuksena yksinäisyys on yhtä vahva ja yleinen kuin sopeutumattomuus vankilaan. Tämän kokemuksen merkitysrakenne muodostui niin viittauksista yksinäisyyteen, kuin myös tosiseikasta, että osa vastaajista ei mitenkään määrittele suhteita toisiin vankeihin.

K1 ”Elän tämän vankeusajan vain pääni sisällä.”

K4 ”...tein tuttavuutta muiden kanssa.”

Nämä kaksi lausetta ovat yksinäisyyteen liittyvien kokemusten ääripäät. Itse asiassa jälkimmäinen on ainoa viittaus koko tutkimusmateriaalissa, mikä osoittaa kiinnostusta tutustua muihin vankeihin.

11.5 Pelkoja vankilassa

K2 ”Pelätä henkensä ja terveytensä puolesta. Uhkauksia satelee. Matkasellissä, porukkaa vaihtui kokoajan. Ja rikoksen luonteen vuoksi en voi paljoa itsestäni kertoa.”

K6” ei mulla ole raivokohtauksia, niin kuin huumeitten käyttäjillä.”

Vankeuslain mukaan vankilan olosuhteiden on oltava sellaiset, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on turvallinen niin vangeille, kuin henkilökunnalle. Yksikään tutkimukseen osallistuneista ei kerro joutuneensa väkivallan kohteeksi. Väkivallan pelkoon liittyvät kokemukset tulevat esille kuitenkin yhtä selvästi kuin esitutkintaan ja poliisin kohtaamiseen liittyvissä kokemuksissa.

Omalla osastolla olo koetaan turvalliseksi. Osastolta siirtymiseen ja myös väliaikaisiin siirtoihin liittyy kuitenkin pelkoja fyysisestä ja henkisestä väkivallasta. Ulkopuolisten henkilöiden koetaan uhkailevan ja osa vastaajista haluaisi, että heillä olisi mahdollisuus suorittaa koko rangaistus eristettynä muista vangeista. Samoin viittaus muiden vankien käyttäytymiseen, huumeiden käyttöön ja raivokohtauksiin voidaan olettaa liittyvän pelkoihin vankila ympäristön väkivaltaisuudesta.

11.6 Vankeuden vaikutukset rajoittuvat aikaan ja paikkaan

Tutkimukseen osallistuneet vangit kokevat vankeuden vaikutuksien rajoittuvan vain tiettyyn ajanjaksoon ja ympäristöön. Rikosprosessin alkuvaiheessa rikosepäily koettiin ennen kaikkea yllätyksenä ja oikeudenkäynnin tuomitut kokivat epäoikeudenmukaisena. Kuten jo aikaisemmin olen viitannut vangit kokevat vankeuden lähinnä pakkona, itsemääräämisoikeuden menetyksenä, yksinäisyytenä, sopeutumattomuutena ja pelkoina. Vangin sanoja lainaten, tutkittavat suhtautuvat vankeuteen luostarikokemuksena. Vankeus on osa prosessia joka alkoi esitutkinnasta ja tulee päättymään heidän kokemusten perusteella vapautumiseen.

Vankeuslaissa rangaistuksen täytäntöönpanon sisällölle on asetettu tavoite, jonka mukaan vangin mahdollisuuksia rikoksettomaan elämään ja yhteiskuntaan sopeutumista on tuettava. Tutkimukseen osallistuneet vangit eivät koe tämänkaltaista tavoitetta itselleen merkittäväksi.

K4 ”Mitä ihmettä? Pitääkö minun niinku suunnittelijan takia alkaa juomaan alkoholia? Eikö vankilan pitäisi johdattaa vankeja oikealle tielle? Tässä tapauksessa johdattaminen tarkoittaa sitä, ettei kannata tehdä töitä ja sossusta haetaan rahaa asuntoon ja viinaan.”

Näin vanki kuvaa vankilan kuntouttavien toimintojen merkitystä itselleen. Vangeille suunnattujen kuntoutusohjelmien ei koeta olevan tarpeellisia ja niiden merkitystä kritisoidaan. Vangit eivät koe kärsivänsä esim. päihdeongelmasta. Toisaalta he ovat ilmaisseet jo sopeutumista ja esimerkiksi pelkoja käsittelevissä yhteyksissä sitä, että vankilassa saattaisi olla vankeja jotka tarvitsevat esim. päihdekuntoutusta. Näin ollen voidaan katsoa, että he kokevat vankeuden vaikutusten rajoittuvan vain ajan ja paikan määreisiin.

Näitä kokemuksia ja suhtautumistapaa käsitellään ja tarkennetaan vielä vapautumiseen liittyvissä kokemuksissa.

11.7 Sulkeutuneisuus ulkomaailmasta

Tutkimusmateriaali sisälsi viittauksia vankilan ulkopuoliseen maailmaan hyvin vähän. Noin puolet vastaajista mainitsee vankilan ulkopuolella olevat lähiomaiset. Rikosprosessista ja vankeudesta koetaan olleen jossakin määrin haittaa esim. parisuhteelle. Vankeuden aikana vangit eivät joko korosta näiden suhteiden merkitystä, tai sitten he eivät koe niitä merkityksellisiksi. Mikäli tarkastellaan kokemuksia ennen vankeutta, esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana, viittauksia perheeseen oli useammin.

K3 ”Vankeus on syönyt parisuhdettani.”

K6 ”Avovaimo soittaa ja kertoo mitä on tapahtunut, virallisia, ei juoruja. Hyvänä asiana on jos saa perhetapaamisia.”

Vapautumisen jälkeistä aikaa pohtiessaan vangit sitä vastoin viittaavat perheeseen tai lähipiiriin useammin. Perheen ja parisuhteen merkitys tuntuu nousevan takaisin samalle tasolle kuin ennen vankeutta.

12 Vankilasta vapautuminen

Tutkimukseen osallistuneet eivät koe vankeuden vaikuttaneen heidän elämäänsä. He odottavat vapautuvansa joko täysin entisen kaltaiseen elämäntilanteeseen, tai saavansa uuden mahdollisuuden. Osa vangeista pohtii vapautumiseen liittyviä käytännön asioita, kuten esim. työllistymistä ja perheen pariin palaamista. Myös vankeusrangaistuksen merkitystä rikoksen seurauksena pohditaan. Tulevaisuuteen liittyy niin avoimia kysymyksiä, kuin valmiita suunnitelmia jotka eivät ole muuttuneet rikosprosessin aikana.

K1 ”En keskity siihen mitä vapaudessa alan tekemään. Lähdän tilanteesta nolla, lapsuuden illuusiot takaisin saaneena.”

K4 Tuomio ei vaikuta tulevaisuuteen mitenkään.

K5 Tsemppaan eteenpäin.

K6 Se on vähän niinku arvuuttelua. Toivon saavani elää avovaimon kanssa rauhassa, viettää vanhuutta yhdessä.

Kaikkein yksiselitteisimmin vangit kokevat vankeusrangaistuksen ja rikoksen sovittamisen liittyvä seikat. Rikosprosessi ja vankeus eivät vaikuta merkittävästi heidän minäkuvaansa tai elämän suunnitelmiin.

K1 ”En koe, että vankeusaikani olisi sovittanut tekojani. Yritän elää edes hiukan parempana ihmisenä.”

K3 ”Veikkaan, että vapauduttuani elämäni jatkuu melko normaalisti, pieniä poikkeuksia saattaa esiintyä.”

Mainitut toteamukset kertovat vankien kokevan, ettei vankeusrangaistus vaikuta yksilötasolla, muutoin kuin rikosprosessin ajan. Minkäänlaista indikaattoria esim. rikollisen käyttäytymisen tai ajattelumallien muutoksesta ei esiinny. Esim. K3:n viittaus osoittaa, että hän on miettinyt tulevaisuutta, mutta ei usko että hän tulisi muuttumaan.

Tulevaisuutta miettiessään vankien kokemukset rikosprosessista, rikosepäilystä, tuomiosta ja vankeudesta kuuluvat vain väliaikaiseen elämänvaiheeseen. Vapautumisen jälkeen he toivovat ja uskovat jatkavansa elämässään eteenpäin ilman rikosprosessin pitkäaikaisvaikutuksia. Tältä osin rangaistuksen määräaikaisuus toteutuu.

13 Pohdinta

Tutkimukseni seksuaalirikoksesta tuomittujen kokemuksia rikosprosessista ja vankeudesta on perehdyttänyt minut ennen kaikkea laadulliseen tutkimustyöhön, sekä fenomenologiaan ja hermeneutiikkaan. Kyseessä on rikosseuraamusalan sosionomi opinnot päättävä opinnäytetyö.

Tutkimuksen toteuttamiseen on kulunut kaikkiaan kaksi vuotta. Tähän aikaan ei sisälly aihevalintaan kulunutta aikaa. Jälkikäteen asiaa tarkastellessa muistan kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimustieteen opintojen kuuluneen jo ammattikorkeakoulu opintojen alkuvaiheeseen. Tulin pian siihen lopputulokseen, että haluan keskittyä opinnäytetyössäni laadulliseen tutkimukseen. Aihevalintaani olen käsitellyt jo tutkijan objektiivisuutta ja esiyymmärrystä koskevissa kappaleissa. Vankilassa työtehtävät määritellään lain ja asetusten tasolla. Rangaisuksen täytäntöönpanon toteuttaminen koskettaa kuitenkin yksilöitä. Halusin tutkia tieteen keinoin miten vangit kokevat vankeuden sekä sen vaikutukset ja etenkin niiden vankien kokemana, jotka on tuomittu vankeuteen ensimmäistä kertaa.

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti keskustelut niin oppilaitoksessa kuin työyhteisössä. Mietiskellessäni kuinka toisten ihmisten kokemuksia voidaan tieteellisesti tutkia, kuulin ensimmäistä kertaa fenomenologiasta ja hermeneutiikasta. Perehdyin aihealueeseen ensiksi netin avulla. Luulin ymmärtäneeni perusteet näistä mainituista tieteenaloista ja tulini tietojeni perusteella siihen lopputulokseen, että voin käyttää fenomenologis-hermeneuttista menetelmää myös omassa tutkimuksessani.

Tutkimussuunnitelman hahmottuessa ja viimeistään tutkimussuunnitelmaa esittäessä kävi selväksi, että minun olisi perehdyttävä ja syvennettävä tietämystäni tutkimusmenetelmästä. Tutkimusongelman ja menetelmän tarkentuessa halusin sulkeistaa kaikki mahdolliset seikat, jotka saattaisivat vaikuttaa objektiivisuuteeni tutkijana. Tapasin Helsingin ja Turun vankiloiden apulaisjohtajat jotka tukivat suunnitelmaani. Nina Nurminen rikosseuraamusalan koulutuskeskuksesta oli antanut monia ideoita tutkimuksen toteuttamiseen. Lopulta tutkimusaineiston kerääminen tapahtuisi ilman minun ja vankien kohtaamista. Uskon tämän vaikuttaneen osaltaan positiivisesti tutkimukseni objektiivisuuteen.

Tutkimukseeni liittyen minun oli vielä saatava tutkimuslupa Rikosseuraamusvirastosta. Tässä vaiheessa jäin kuitenkin virkavapaalle työstäni ja tutkimukseni sai ensimmäisen tilapäisen takaiskun. Oli sanomattakin selvä, että uusi työni ulkomailla tulisi hidastamaan tutkimuksen etenemistä. Mielestäni suunnitelma oli kuitenkin toteuttamiskelpoinen vaikka ajankäyttöni olikin tullut uusi rajoite.

Tammikuussa 2009 Rikosseuraamusvirasto vastasi puoltavasti tutkimuslupa-anomukseeni ja aineiston hankintavaihe käynnistyi lähes välittömästi. Tästä tuesta ja käytännön vaiheesta kiitän yhteyshenkilöitä Helsingin ja Turun vankiloissa. Yhteyshenkilöt haastattelivat vangit ja ilmoittivat sähköpostitse aineiston hankintavaiheen etenemisestä. Keväällä 2009 tutkimusaineistoa oli kertynyt riittävästi. Narratiivejä kirjoittaessaan vangit saivat täyden vapauden käsitellä kokemuksiaan juuri sellaisessa kirjallisessa muodossa kuin halusivat. Tältä osin tutkimusmateriaali täytti hyvin tutkimukselle asetetut vaatimukset. Vangit olivat kirjoittaneet vapaassa esitysmuodossa kokemuksistaan juuri sellaisena kuin he katsoivat parhaimmaksi.

Tutustuessani tutkimusmateriaaliin eli vankien kirjoittamiin narratiiveihin, huomasin arvioivani esiyttämykseni ja objektiivisuuteni uudelleen. Olin kuvitellut olevani täysin vapaa esiyttämyksen vaikutuksista. Tutustuin materiaaliin hitaammin kuin alkuperäisen aikatauluni mukaisesti olin suunnitellut. Toisinaan luin kaikki narratiivit yhtäjaksoisesti, toisinaan vain silmäilin tekstiä. Kaikkiaan hermeneuttisen otteen omaksuminen vei aikaa kuukausia, tai lähes puoli vuotta. Lopullinen läpimurtoni syntyi kun oli keksinyt värittää vankien tarinoista esille nousevia avainsanoja ja ilmaisuja. Tässä yhteydessä kehitin alkuperäiseen tutkimusmenetelmään kuulumattoman harjoitusanalyysimenetelmän.

Talvella 2009 - 2010 keskityin tarkentamaan tutkimusmenetelmään liittyviä seikkoja ja pyrin syventämään tietämystäni fenomenologiasta ja hermeneutiikasta. Aiemmin toteuttamiskelpoiseksi arvioimani menetelmä tuntuikin huomattavasti vaikeammin käytäntöön soveltuvaksi. Kuten jo aiemmin olen todennut, mainittiin jopa lähdeoteoksissa, ettei menetelmä sovellu aloittelevan tutkijan käyttöön. Ansioituneet tutkijat olivat muokanneet menetelmästä tarkkoja sovelluksia, joissa menetelmä jakautui pieniin osioihin. Koska olin valinnut menetelmän kenties puutteellisin, tai rajoittunein tiedoin katsoin parhaaksi keskittyä menetelmän yksinkertaisiin perusmuotoihin.

Metsämuurosen esitys Giorgin viiteen vaiheeseen jakautuvasta menetelmä oli mielestäni yksinkertaisuudessaan helposti omaksuttava. Sovellus vastasi kokonaisuudessaan hyvin pitkälti omaa sovellustani jolla pyrin irtautumaan esiyttämykseni rajoitteista. Olin käytännössä tutustunut aiheeseen ja erotellut aineistoa merkitysyksiköihin, sekä muodostanut merkitysverkostoja. Tarkoitukseni oli vain parantaa objektiivisuuttani ja olin mielestäni siinä onnistunut. Samalla olin sisäistänyt fenomenologian ja hermeneutiikan soveltamisen tutkimusmenetelmäksi. Päätin toteuttaa varsinaisen tutkimusaineiston analyysin Giorgin menetelmällä. Jotta tulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin vankien kuvauksia, päätin verrata tuloksia vielä aiemmin muodostuneisiin ehdotelmiin. Tässä ei ole kyse kuitenkaan tutkimusmenetelmän sopeuttamista tutkimustuloksiin, vaan enemmänkin Viikki-Ripatin analyysimenetelmän osittaista yhdistämistä Giorgin menetelmään.

Esitin ensimmäiset tutkimustulokset Nurmiselle keväällä 2010. Tämän jälkeen tarkoitukseni oli kirjoittaa varsinainen tutkimus ja opinnäytetyö syksyyn 2010 mennessä. Tuolloin luulin palaavani takaisin entiseen työhöni syksyn 2010 aikana. Näin ei kuitenkaan ole käynyt, vaan kirjoitan näitä johtopäätelmiäni marraskuussa 2010.

Rikosprosessin liittyvä viitekehys hahmottui itselle hyvinkin helposti. Ammattiini ja aikaisempien opintojeni aikana rikosprosessiin liittyviä asioita on käsitelty lain ja virkamiehen näkökulmasta.

Tutkimuksen edetessä en kuitenkaan enää tarkastellut vankien kokemuksia pelkästään ammatillisesta näkökulmasta, vaan tutkijana, joka perehtyi vankien kuvauksiin kokemuksista rikosprosessin aikana. Kenties olin odottanut vankien suhtautuvan kriittisesti viranomaistoimintaan, mutta tutkimuksen tulokset osoittivat heidän kokeneensa esim. esitutinnan aikana asian täysin toisin.

Seksuaalirikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen ensimmäistä kertaa tuomitut vangit kokivat, että esitutinnan aikana he saivat esitettyä oman versionsa ja totuuden tapahtumisista. Vangit kokivat että viranomaisten tehtävänä oli selvittää, onko mahdollista rikosta tapahtunut ja oliko heihin kohdistuneet syytökset todenperäisiä. Vangit eivät juurikaan, tai käytännössä ollenkaan, pohtineet narratiiveissään syyllisyyteen liittyviä seikkoja. He kokivat eneminkin, ettei heidän esitutkinnassa kertomien seikkojen puolesta voida asettaa syytteeseen rikoksesta. Poliisin kohtaamiseen liittyvä väkivallan pelko esiintyi muutamien vankien kokemuksista ja kertomuksissa. Pelko ei kuitenkaan toteutunut ja kaikki esitutinnan kohteena olleet henkilöt kokivat poliisin hoitaneen virkatehtävänsä hyvin asiallisesti.

Esitutinnan nopea päättyminen tai oikeudenkäynnin odottaminen vapaana koetaan syyttömyyttä tukevaksi seikaksi. Tutkimukseen osallistuneet kokivat normaalin elämän jatkuvan ja esitutinnan vaikutukset arkeen jäivät olemattomiksi.

Asian etenemisen ensimmäiseen oikeusasteeseen syytetyt kokivat oikeusjärjestelmän epäoikeudenmukaisena. Ensinnäkin siitä syystä, että heitä vastaan on nostettu syyte. Syyteharkinnan he kokivat epäoikeudenmukaisena kohteluna, uhrina. Kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta korostuivat oikeudenkäynnin jatkuessa. Syytettynä ollessaan he olivat joko päättäneet jättää asian täysin oikeuden ratkaistavaksi, tai tehneet parhaansa itseänsä puolustaakseen. Ratkaisusta valittaminen ei muuttanut epäoikeudenmukaisuuteen liittyviä kokemuksia. Korkeamman oikeusasteen ratkaisut itse asiassa vain korostivat kokemusta epäoikeudenmukaisuudesta.

Lopulta oikeusasteiden ratkaisuihin tyydytään. Oikeusjärjestelmä päätti langettaa tuomion ja tutkimukseen osallistuneet olivat valmiita rangaistuksen täytäntöönpanoon. Voisin kuvata vankien kokemusta tuomiosta seuraavasti; ”oikeusjärjestelmä, syyttäjä, tai tuomari päätti, siksi kävi”. Kokemuksista nousi selvästi esiin, ettei kenelläkään ollut aikomustakaan jättää noudattamatta oikeuden määräystä. Osa asettaa itsensä, tai kokee jollakin tavoin olevansa marttyyrin asemassa, kun heitä tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Vankeuteen liittyvistä kokemuksista päällimmäisinä esiin nousi vankilan eristävä vaikutus. Toisaalta voidaan ajatella toteutuvan lain perimmäisen tarkoituksen rikokseen syyllistyneiden eristämistä vankeuteen. Syylliseksi katsotut henkilöt eristetään yhteiskunnasta määrääjäksi. Tutkimusaineiston perusteella vankilan eristävä vaikutus nousi huomattavasti suurempaan rooliin kuin olin etukäteen osannut kuvitella. Viranomaisten toimet rangaistuksen täytäntöönpanon toteuttamiseksi rajoittavat varmasti yksilön vapautta ja itsemääräämisoikeutta, niin en siltikään osannut odottaa näin vahvoja kuvauksia eristäytymisestä.

Osin tuohon seikkaan liittyy varmasti vankiyhteisössä ilmenevät sosiaaliset asemat. Seksuaalirikoksista tuomittujen vankien turvallisuus turvataan kuitenkin sijoittamalla vangit sellaisille osastoille, että heidän turvallisuuteensa liittyvät riskit on minimoitu. Turvalliseksi luodusta ympäristöstä huolimatta vangit kuvaavat vankeuden olevan hyvin yksinäinen kokemus. Toiset kuitenkin eristäytyvät enemmänkin omasta halusta ja keskittyvät vain odottamaan vapautumista.

Yhtä selvästi kuin vangit kokivat yksinäisyyttä, eristäytymistä ja itsemääräämisoikeuden rajoittamista, he kokevat, ettei tuomio tai vankeus vaikuta muutoin heidän elämäänsä. Vankeus on tutkimukseen osallistuneille vangeille vain määräaikainen ja yhteen elämänvaiheeseen kuuluva kokemus.

Vapautumiseen liittyen vankila, tai vankeus itsessään, ei pysty vaikuttamaan yksilön käyttäytymiseen tai totuttuihin ajattelumalleihin. Kaikki tutkimukseen osallistuneet vangit kertovat, ettei tuomio, tai vankeus sovittanut, tai tule sovittamaan tekoja. Kuten yhden vangin motto kuuluikin ”...minä tiedän mitä olen tehnyt, tai tekemättä jättänyt”. Tällainen asenne välittyi kaikkien vankien kertomuksista. Vapauduttuaan he uskovatkin palaavansa takaisin vankeutta edeltävään elämäntilanteeseen.

Vankiloilla on edessään suuria haasteita mikäli vankeuslain mukaiset tavoitteet on täytettävä yksilötasolla. Tähän tutkimukseen osallistui hyvin pieni otos pienestä vankijoukosta. Kyseisen otoksen kohdalla tulokset eivät näiltä osin olisi voineet olla kuitenkaan yhtään selvemmiä. He eivät kokeneet vankilan kuntoutustoiminnalla olevan minkäänlaista henkilökohtaista merkitys-

tä. Vaikkei tutkimukseni tarkoitus ollut pohtia varsinaiseen rikokseen liittyviä tekijöitä, niin tutkimustulosten johdosta en voi olla viittaamatta Mirja Salosen pro gradu-tutkielmaan.

Salonen tarkastelee seksuaalirikollisille suunnattujen hoitomuotojen vaikutuksia rikoksen uusimiseen. Hänen tutkimuksen mukaansa vankiloissa tarjolla olevien kuntoutusmuotojen vaikutuksista on vaikea saada selkeää näyttöä. Yleisesti ottaen jälkiseurannalla saadut tulokset osoittavat kuntoutuksella olevan positiivisia vaikutuksia. Tutkimukseen liittyy kuitenkin ratkaisemattomia muuttujia ja seuranta-ajanjaksojen lyhyen keston vuoksi, ei voida vielä arvioida kuntoutuksen pitkäaikaisvaikutuksia. Osalla STOP ohjelmaan osallistuneilla seksuaalirikollisilla uusimisriskin arvioidaan jopa kohonneen. (Salonen 2008, 52-58.)

Salonen toteaaakin johtopäätöksissään Suomessa tarvittavan lisää seksuaalirikollisuuteen keskittyvää tutkimusta. Hänen mukaansa hyväksikäytön menestyksellisen ehkäisemisen edellytyksenä onkin muun tietämyksen ohessa riittävä tuntemus hyväksikäyttäjistä itsestään. (Salonen 2008, 72.)

Tutkimustulosteni perusteella näen haasteelliseksi kuntouttaa sellaisia rikoksen tekijöitä, jotka eivät katso syyllistyneen rikokseen. Tällä en kuitenkaan viittaa rikoksen kieltämiseen tai uusimisriskiin. Tutkimusongelman asettelussa itse rikos ja syyllisyys-, sekä syyttömyyskysymykset rajattiin tutkimusongelman ulkopuolelle. Vankien kokemukset viranomaistoiminnasta tukevat kuitenkin käsitystä, etteivät tähän kyseiseen tutkimukseen osallistuneet vangit miellä syyllistyneensä rikokseen. Toisaalta he eivät kiellä sitäkään seikkaa, ettei mahdollista tekoa olisi määritelty rikokseksi. Vangit kokivat saaneensa esitutinnan ja osin oikeudenkäynninkin aikana esittää oman näkemyksensä tapahtumista. Kysymys on varmasti paljon monimutkaisempi, kuin pelkkä pohdinta syyllisyydestä ja syyttömyydestä. Yhteiskunta ja oikeusjärjestelmä tuomitsevat seksuaalisen hyväksikäytön, mutta tutkimusotokseni kokevat syyllisyyskysymykset lähinnä oikeusjärjestelmän epäkohtana.

Toivon tutkimukseni antavan lisätietoa seksuaalirikollisuudesta, etenkin niille viranomaisille jotka työskentelevät seksuaalirikollisten tai seksuaalirikollisuuden parissa. Tutkimukseni tulokset eivät tarjoa mitään ratkaisevaa keinoa seksuaalirikollisuuteen liittyviin vankeinhoidollisiin kysymyksiin, mutta kenties esim. erilaisia kuntoutustoimia suunniteltaessa vankien rikospresseen liittyvien kokemusten tuntemuksesta on hyötyä.

Tutkimustulosten perusteella arvioisin yhteiskunnan pystyvä ylläpitämään laillisuusvaltaa ja saattamaan rikokseen syyllistyneen oikeuden tuomittavaksi. Rikosseuraamusvirasto ja vankilat pystyvät toteuttamaan rangaistuksen täytäntöönpanon turvallisesti. Rikoksesta ehdottomaan vankeuteen tuomittujen kokemukset kertovat kuitenkin, että vankeudessa yksittäinen ihmi-

nen keskittyy omaan itseensä ja elää yksinäisyydessä vapautumista odottaen. Rangaistuskäytäntö täyttää sille asetetun tehtävän yksilön vapauden rajoittamisesta.

Tutkimustulosten perusteella näen kuitenkin tarpeelliseksi kriminologisen tutkimuksen myös oikeustoimien kohteeksi joutuvien tai joutuneiden yksilöiden näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa keskityin pelkästään seksuaalirikoksesta ensimmäistä kertaa ehdottomaan vankeuteen tuomittujen kokemuksiin rikosprosessista. Edelleen kehittämällä fenomenologishermeneuttisia tutkimusmenetelmiä voidaan kenties tutkia myös muihin rikokseen syyllistyneitä vankiryhmiä. Näen tutkimusmenetelmän tarjoavan mahdollisuuksia laajempaankin hyödyntämiseen esim. rikosseuraamusalalla kohdennettaessa erilaisia kuntoutustoimia, tai esim. seurantatutkimuksen muodossa.

Tutkimukseen osallistuneet vangit tarkastelivat vapautumisen jälkeistä elämätilannetta ja vankeuden vaikutuksia tuomion aikana. Tässä vaiheessa he eivät kokeneet vankeuden vaikuttavan merkittävästi heidän normaaliin elämäänsä. Kenties vapautumisen jälkeen he kokevat rikosprosessin ja vankeuden vaikutukset toisin. Ehkä vaikutukset näkyvät vasta pitemmällä aikavälillä vankeuden jälkeen? Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kuitenkin vain ja ainoastaan ensimmäistä kertaa vankeuteen tuomittujen kokemuksia.

Uusintarikollisuutta ja rikollista käyttäytymistä on tutkittu laajalti niin kotimaassa, kuin kansainvälisestikin. Uusintarikollisuuteen keskittyvällä tutkimuksella on kenties suurempi yhteiskunnallinen merkitys, mutta näissä tutkimuksissa keskitytään hyvin useasti rikollisuuteen liittyvien syy ja seurausyhteyksien tarkasteluun. Tämän tutkimuksen lopuksi haluan korostaa mahdollisuutta, että kenties uusintarikollisuuteenkin keskittyvällä tutkimusenalalla voitaisiin kysyä, millaisena rikoksia uusivat henkilöt kokevat rikosprosessin vaikutukset.

Tässä tutkimustulokset on saatu tutkimalla hyvin pientä otosta. Tuloksia voidaan tarkastella vain tämän tutkimuksen asettamissa rajoissa.

Lähteet

kirjalliset lähteet

Cohen, S. & Taylor, L. suom. Markkanen, M. 1986 Mielenterveyden säilyttäminen. Vankeinhoiton koulutuskeskuksen julkaisuja. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Helminen, K. 2007. Rikosprosessioikeutta poliisikouluopiskelijoille. Poliisikoulun julkaisuja. Helsinki. Edita Prima.

Hirvelä, P. 2006. Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Oikeustieteellinen väitöskirja. Helsinki. WSOY.

Humppi, S-M. & Ellonen, N. 2010. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä. Gummerrus

Salonen, M. 2008. Lapsen seksuaalisille hyväksikäyttäjille suunnatut hoito ja toimintamuodot. Pro gradu-tutkielma. Helsinki. Helsingin yliopisto

Stoat, T., Laajasalo, T. & Häkkänen, H. 2005. Tuhopolttajien, raiskaajien ja lähestymiskieltoon määrättyjen henkilöiden uusinta rikollisuus. Rikosseuraamusalan julkaisuja. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.

Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. 2007. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä. Tammi.

Viikki-Ripatti, S. 2007. Valinnasta lähtevä toiminnallinen käyttäytyminen. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto.

sähköiset lähteet

Esitutkintalaki 30.4.1987/449. Finlex.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449?search\[type\]=pika&search\[pika\]=esitutkintalaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449?search[type]=pika&search[pika]=esitutkintalaki)

Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevaksi lainsäädännöksi HE 263/2004. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040263>

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisessä tuomioistuimessa 30.3.2007/370. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070370>

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>

Poliisilaki 7.4.1995/493. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493>

Rikollisuustilanne 2009. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Optula.

<http://www.optula.om.fi/1284990230726>

Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search\[type\]=pika&search\[pika\]=rikoslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search[type]=pika&search[pika]=rikoslaki)

Rikosseuraamusvirasto www.rikosseuraamusvirasto.fi

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Finlex.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Kaaviot

kaavio 1: rikosprosessin kulku (www.rikosseuraamusvirasto.fi)	8
kaavio 2: Viikki-Ripatti analyysimenetelmä (Viikki-Ripatti 2007, s 24).....	24
kaavio 3: Giorgi analyysimenetelmä (Metsämuuronen 2006 s.182)	24
kaavio 4: oma analyysimenetelmäni	28

Liitteet

Liite 1: mahdollinen tutkimukseen osallistuva.....	58
Liite 2: tutkimuskysymykset.....	59
Liite 3: vain yhdyshenkilöille.....	60
Liite 4: todistus aineiston luovuttamista tutkimuskäyttöön	62

Liite 1 mahdollinen tutkimukseen osallistuva

Mahdollinen tutkielmaan osallistuva,

Olen rikosseuraamusalan sosionomi opiskelija Laurean ammattikorkeakoulusta. Opintojen viimeisenä vaiheena on rikosseuraamusalaan liittyvä tutkielma.

Rikosseuraamusalan tutkimukset ja tutkielmat keskittyvät usein tarkastelemaan tuomiokäytäntöjä ja vankeuden vaikutuksia viranomaistoiminnan ja tavoitteiden näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa keskeistä on vankeuteen tuomittujen omat kokemukset sekä näkökulmat oikeusprosessista, viranomaistoimista sekä vankeudesta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistuminen ei vaikuta yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan, eikä tutkielman tuloksia, tai antamiasi vastauksia käytetä arvioitaessa tutkimukseen osallistuneiden vankien rangaistusajan suunnitelmien toteutumista.

Mikäli olet vapaaehtoinen osallistumaan tutkielmaan, luovuttaa sijoituslaitoksesi yhdyshenkilö sinulle kysymyskaavakkeen. Kaavakkeessa sinulle esitetään muutama kysymys, joihin sinun tulisi vastata kirjoittamalla vapaamuotoiset vastaukset, joiden pituuden ja sisällön määrittät itse.

Voit sopia vastausten palauttamiseen liittyvästä aikataulusta yhdyshenkilösi kanssa. Yhdyshenkilöt vastaavat vastausten toimittamisesta minulle. Yhdyshenkilö ei luovuta tutkimukseen osallistuneiden henkilötietoja minulle. Tutkielman julkaisuvaiheessa osallistuneiden henkilöiden identifiointi ei ole mahdollista, luonnollisesti sinä, tutkimukseen osallistunut, voit mahdollisesti tunnistaa omia ajatuksiasi aineistosta.

Aikataulullisesti aineiston hankinta ja kokoaminen suoritetaan talven ja kevään 2009 aikana, huhtikuun viimeiseen päivään mennessä. Tutkielman julkistaminen tapahtuu syksyn 2009 aikana.

Mikäli haluat lisätietoa tutkimukseen osallistumisesta, sijoituslaitoksesi yhdyshenkilö vastaa kysymyksiisi. Jos päätät osallistua tutkielmaan, niin vastausten sisältö ja laajuus jää kuitenkin vain sinun itsesi päätettäväksi. Toivon kuitenkin sinun kirjoittavan asiat juuri sellaisina kuin sinä olet erilaiset tapahtumat sekä vankeuden ja näiden mahdolliset vaikutukset kokenut.

rikosseuraamusalan opiskelija, sosionomi AMK

Jouni Häiväläinen

Laurea ammattikorkeakoulu, Tikkurila

Liite 2 tutkimuskysymykset

LAUREA AMMATTIKORKEAKOULU, TIKKURILA

RIKOSSEURAAMUSALAN TUTKIELMA

Esitän muutaman kysymyksen, tai oikeammin ajanjakson jotka liittyvät oikeusprosessiin sekä vankeuteen. Pyydän sinua kirjoittamaan näistä kysymyksistä ja ajanjaksoista narratiivin, eli omakohtaisen kertomuksen. Mikäli narratiivi on käsitteenä tuntematon, niin kyseessä on elämänkerrallinen kertomus, joka käsittelee tiettyä vaihetta tai ajanjaksoa elämässäsi. Voit käsitellä eri kysymyksiä eri laajuudessa, tai mikäli et halua vastata tiettyihin osiin, niin tämä ei estä tutkielmaan osallistumista. Jos kertomuksessasi mainitaan henkilöitä nimillä, tai muutoin helposti tunnistettavasti, niin tutkielman julkaisuvaiheessa tällaisia henkilötietoja ei tuoda esille.

Käsiteltäessä esim. esitutkintaan ja/tai oikeudenkäyntiin liittyviä viranomaisia, asianajajia, asianomistajia, vankeuteen liittyen vankeinhoitoviranomaisia tai muita tahoja, lähiomaiset, ystävät, työtoverit jne. niin tutkielmassa tuodaan esille näkemykset ja kokemukset sellaisina kuin sinä olet ne kokenut, ilman henkilötietoja.

1. kysymys / osa

Kokemuksesi oikeusprosessista? Ajanjaksona tätä voidaan kuvata esitutkinnan alkamisesta aina tuomionjulistamiseen asti kestäväenä elämänvaiheena.

2. kysymys / osa

Millaisena olet kokenut vankeuden ja sen vaikutukset? Ajanjaksona vankeuden täytäntöönpanon aloittamista eli vankilaan saapumisesta, aina nykyhetkeen asti.

3. kysymys / osa

Millaisena koet vapautumisen jälkeisen elämäntilanteesi ja mahdollisuutesi palata jälleen takaisin yhteiskuntaan? Ajanjaksona tässä osassa sinun olisi käsiteltävä tulevaisuuden näkömiäsi vapautumisen jälkeen sekä kuinka vankeustuomio on mahdollisesti vaikuttanut vankeuden jälkeiseen elämääsi.

Jos tunnet tällaisen kysymysten asetteluun tuntuvaan vaikeaselkoiselta, niin pyydän sinua kirjoittamaan eri ajanjaksoista sellaisina kuin nämä ovat sinuun vaikuttaneet ja millaisena sinä olet nämä kokenut.

Voit tarkastella millaisena koit perheesi, läheistesi ja ystäväsi merkityksen ja suhteutumisen eri ajanjaksoina? Kuinka koit viranomaisten suorittaman esitutkinnan? Millaiset seikat johtivat tuomion langettamiseen oikeudenkäynnin päätteeksi? Kuinka olet kokenut vankeuden, vankilaviranomaisten toimet, henkilökunnan, rangaistusajan suunnitelmat, toiset vangit? Millaisena näet vapautumisen jälkeisen ajan?

Kiitän jo tässä vaiheessa osallistumisestasi tutkielmaan. Päätät kirjoittaa vastauksesi millaisessa muodossa tahansa olet osallistunut tutkielmaan, jossa tarkastellaan oikeusprosessia ja vankeutta sinun omasta näkökulmastasi.

Liite 3 vain yhdyshenkilöille

VAIN YHDYSHENKILÖILLE

Tutkielman kohteena on seksuaalirikoksesta tuomitut miesvangit jotka ovat ensimmäistä kertaa vankilassa. Otokseen valittavien henkilöiden tuomionpituudella ja rikoksen tarkemmalla laadulla ei ole merkitystä. Otokseen valittavien vankien on oltava suomen kansalaisia, tai sujuvasti suomeksi kirjoitettavia vankeja jotka ovat asuneet yli kymmenen vuotta suomessa, ennen vankeustuomiota.

Koska aineistonhankinta perustuu kirjalliseen tuotokseen, olisi otokseen valittujen vankien oltava kielellisesti/kirjoitettuun ilmaisuun kykeneviä. Vastauksen sisällöstä vastuun kantavat osallistujat itse. Tarkoituksena on kuitenkin että he pohtivat mahdollisimman laajasti oikeudenkäynnin, viranomaistoimien ja vankeuden merkitystä heidän elämäänsä. He saavat vapaasti kritisoida oikeustoimia, viranomaisia, asianajajia, rangaistusajan sisältöä. Toivon heidän kuitenkin esittävän näkemyksiä myös kaiken tämän vaikutuksesta heidän vankilan ulkopuoliseen elämään, perheeseen, ystäviin, työhön ja yhteiskunnan suhtautumiseen seksuaalirikoksesta tuomittuihin.

Vankien kysyessä tarkempia ohjeita kysymyksistä, toivon heille kerrotan edellisessä kappaaleessa mainittuja asioita, mutta kuitenkin painotettavan että heillä itsellään on vastuu siitä mitä he haluavat kirjoittaa ja missä muodossa he haluavat vastauksensa ilmaista. Tärkeintä on kolme eri ajanjaksoa; esitutkinta ja oikeudenkäynti, vankeusaika sekä vapautumisen jälkeinen aika.

Kun olet löytänyt mahdollisesti tutkielmaan osallistuvan vangin, tapaa hänet henkilökohtaisesti, kerro millaisesta tutkimuksesta on kyse (kaksi edellistä kappaletta) ja mikäli hän on halukas osallistumaan tutkielmaan, niin anna hänen lukea ”mahdollinen tutkielmaan osallistuva” - sivu. Mikäli hän on yhä halukas osallistumaan tutkielmaan, luovuta hänelle kynä, huom. ei lyijykynä, sekä vastauspaperia sekä kysymykset (vain kysymyslomake sivu). Pyydä osallistuvia vankeja merkitsemään vastauspapereiden ensimmäiselle sivulle vain seuraavat tiedot: ikä, kotipaikkakunta, tuomion pituus ja suoritettu vankeusaika vastaushetkellä (riittää n. kk:n tarkkuudella). Tarkasta nämä tiedot vankitietojärjestelmästä.

Vanki kirjoittaa vastauksensa omassa sellissään, mutta tällöin olisi toivottavaa että vanki asuu yhden hengen sellissä. Voit sopia jokaisen tutkielmaan osallistuvan kohdalla erikseen hänen tarvitsemastaan vastausajasta, kuitenkin niin ettei osallistuville annetta enempää kuin yksi viikko aikaa vastata. Vastausten palautus olisi hoidettava henkilökohtaisesti, joten mikäli omat työtehtäväsi mahdollistavat tapaa vanki uudelleen. Älä lue vastausten sisältöä, mutta voit tarkastaa onko hän vastannut kaikkiin kysymyksiin.

Liite 3 vain yhdyshenkilöille

VAIN YHDYSHENKILÖILLE

Otannaksi riittää kolme vankia per vankila, mikäli vankilassa on kuitenkin useampi sellainen vanki joka sopisi otantaan, tai olisi mahdollisesti halukas osallistumaan tutkimukseen, niin voit täydentää otantaa yhdellä tai kahdella ylimääräisellä vastaajalla.

Kerään vastaukset kootusti. Ilmoita, kun olet löytänyt tutkielmaan osallistuvan vapaaehtoisen vangin, sekä milloin tämä on palauttanut vastauksensa. Näin voin pitää huolen, ettei kukaan joudu tekemään ylimääräistä työtä.

Vangeille ei makseta erillistä korvausta tutkimukseen osallistumisesta, eikä osallistuminen vaikuta vangin päiväjärjestykseen, heidän tulee vastata kysymyksiin omalla ajallansa, omassa sellissään. Vanki voi halutessaan kertoa muille vangeille osallistuvansa tutkimukseen, vankia voidaan kuitenkin pyytää olemaan kertomatta tutkielmasta muille vangeille. Tätä ei kuitenkaan voida ehdottomasti vaatia, eikä tiedon kertominen vaikuta kenenkään vastaajan antaman aineiston käyttöön. Pyyntöön olla kertomatta tutkielmasta vaikuttaa aineiston henkilökohtaisuus, sekä mahdollinen vaikutus vastausten sisältöön, mikäli vanki on jo etukäteen ollut tietoinen tutkielmasta sekä sen aiheesta.

Vangille voidaan erikseen mainita, ettei tutkielmalla ja siihen osallistumisella ole vaikutusta heidän henkilökohtaisen rangaistusajan suunnitelmien toteutumiseen tai seurantaan.

Tässä yhteydessä on hyvä todeta, että nyt antamani informaatio jättää mahdollisesti useita kysymyksiä avoimeksi, niin mahdollisesti sinulle kuin vangillekin. Näin on tarkoituksin. Kyseessä on puhtaasti vangin omat kokemukset vankilaan joutumisesta, elämästä vankeudessa ja tulevaisuuden näkymistä. Vangin vastuulla on miettiä mitä ja miten hän näistä asioista kertoo. Kaikki kirjalliset vastaukset hyväksytään ja näitä tullaan käyttämään tutkielman myöhemmissä vaiheissa.

Kiitos yhteistyöstä jo etukäteen

Jouni Häiväläinen

Liite 4 todistus aineiston luovuttamisesta tutkimuskäyttöön

Osallistun rikosseuraamusalan tutkielmaan vapaaehtoisesti sekä luovutan vastausmateriaalini tutkielmaan käytettäväksi.

Paikka ja ajankohta: _____

osallistujan allekirjoitus: _____

nimenselvennys: _____

Yhdys henkilön allekirjoitus: _____

nimenselvennys: _____